АНАЛІЗ
ПОКАЗНИКІВ СУДОВОЇ СТАТИСТИКИ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ РОЗГЛЯДУ ГОСПОДАРСЬКИМ СУДОМ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ СПРАВ У СПОРАХ ЩОДО НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У 2025 РОЦІ

Харків – 2026

ЗМІСТ:

1. Вступ. 3

2. Аналіз судової статистики щодо розгляду Господарським судом Харківської області справ і матеріалів у спорах щодо недоговірних зобов’язань у 2025 році. 3

3. Аналіз судової практики розгляду Господарським судом Харківської області справ у спорах щодо недоговірних зобов’язань у 2025 році. 12

3.1. Справи у спорах щодо повернення безпідставно набутого майна (коштів). 12

3.2. Справи у спорах про відшкодування шкоди. 30

3.3. Справи у спорах щодо визнання незаконним та скасування рішення. 40

3.4. Справи у спорах щодо звільнення майна з-під арешту. 50

4. Висновки. 53

ВСТУП.

У сучасних умовах економічної нестабільності недоговірні зобов'язання стають все більш поширеним предметом судових спорів. Господарські суди дедалі частіше виступають арбітрами у конфліктах, де немає укладеного договору, але є чітка необхідність у відновленні справедливості – від повернення безпідставно набутого або збереженого майна до відшкодування шкоди.

Зазначена категорія спорів виникає з правовідносин, які виникли поза межами договору, але мають вагомі правові наслідки для суб'єктів господарювання.

Особливість цих спорів може полягати у складності доказування юридичних фактів, а також у неоднозначності судової практики, що часто формує різні підходи до тлумачення норм матеріального права.

Цей аналітичний огляд, спираючись на статистичні дані діяльності Господарського суду Харківської області за 2025 рік, має на меті не лише висвітлення дійсного стану правосуддя у спорах, що виникають з недоговірних зобов'язань за цей період, але й виявлення характерних проблем правозастосування та надання підґрунтя для подальшої дискусії й удосконалення судової практики.

Адже за кожною цифрою — реальний конфлікт, вирішення якого впливає на правову визначеність у сфері господарської діяльності.

Цей аналітичний огляд підготовлено на виконання Планів роботи Господарського суду Харківської області та аналітичного відділу суду на 2026 рік. В огляді використано статистичні дані щодо справ та матеріалів у спорах щодо недоговірних зобов'язань за 2025 та 2024 роки, що представлені у звіті Господарського суду Харківської області за Формою №1-ЄЗ, затвердженою наказом Державної судової адміністрації України № 215 від 05.07.2022, та звіті, який подається до Верховного Суду для формування Статистичного бюлетеня про стан здійснення правосуддя місцевими господарськими судами, відповідно до звіту «Базові показники роботи» (рядок ІІ.5) згідно рішення Ради суддів України №28 від 02.04.2015, а також надані відділом статистики та інформаційних технологій Господарського суду Харківської області розгорнуті дані щодо цієї категорії спорів.

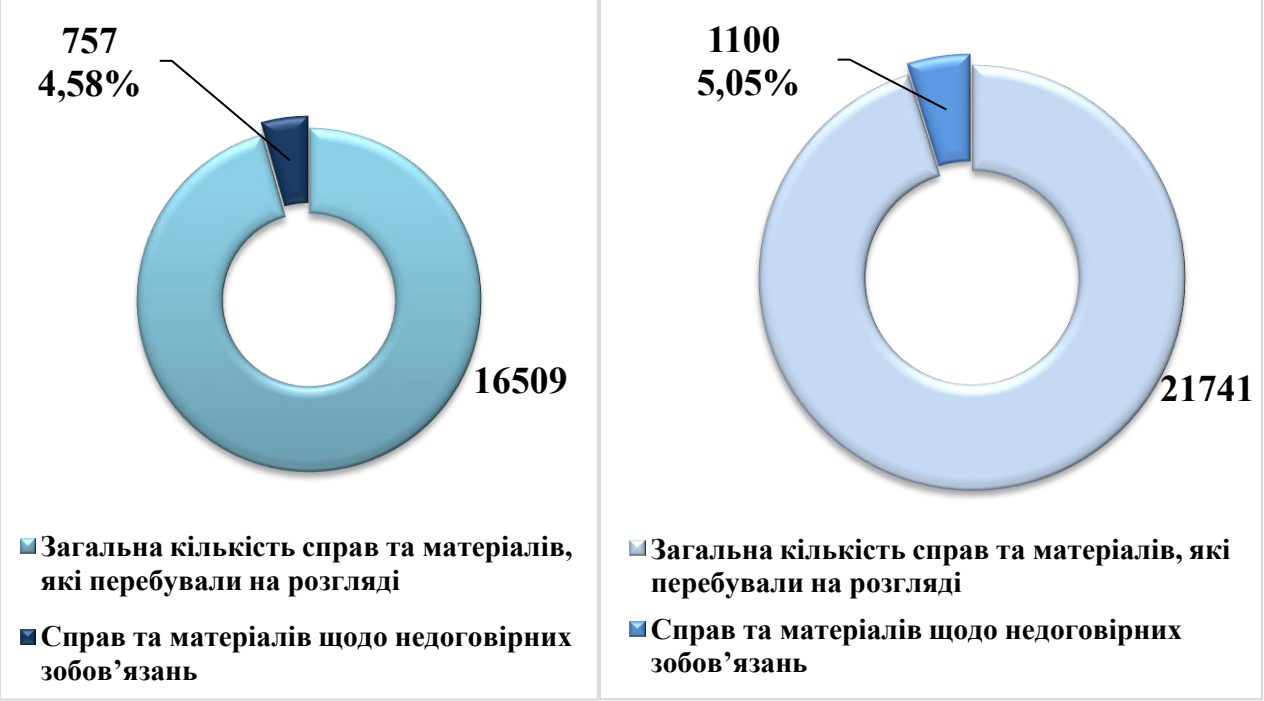
АНАЛІЗ СУДОВОЇ СТАТИСТИКИ ЩОДО РОЗГЛЯДУ ГОСПОДАРСЬКИМ СУДОМ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ СПРАВ І МАТЕРІАЛІВ У СПОРАХ ЩОДО НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У 2025 РОЦІ.

На початок звітного періоду загальний **залишок нерозглянутих** справ та матеріалів склав **2 170,** що на 236 менше ніж у 2024 році (2 406), з яких справ та матеріалів зі спорів щодо недоговірних зобов'язань **153 (**з них **справ - 135), або 7,05%**, що на 64 більше ніж у минулому році (89, з яких справ – 87 (3,7% від 2 406)).

Загальна кількість справ та матеріалів, які **надійшли** до суду у 2025 році склала **19 571,** що на 5 468 більше ніж у 2024 році (14 103). З них справ та матеріалів зі спорів щодо недоговірних зобов'язань надійшло **947 (**з яких **справ – 207), або 4,83 %**, що на 279 справ та матеріалів більше ніж у 2024 році (668 з яких справ – 345 (4,73% від 14 103)).

З **21 741** справ та матеріалів, які **перебували на розгляді** Господарського суду Харківської області у 2025 році, що на 5 232 більше ніж у 2024 році (16 509), кількість справ та матеріалів з недоговірних спорів склала **1 100 (**з яких **справ – 342)**, **або 5,05%,** що на 343 більше ніж в аналогічному періоді 2024 року (757 з яких справ 432 (4,58% від 16 509)).

Показники справ та матеріалів зі спорів щодо недоговірних зобов'язань відносно загальної кількості справ та матеріалів, які перебували на розгляді у 2025 та 2024 роках

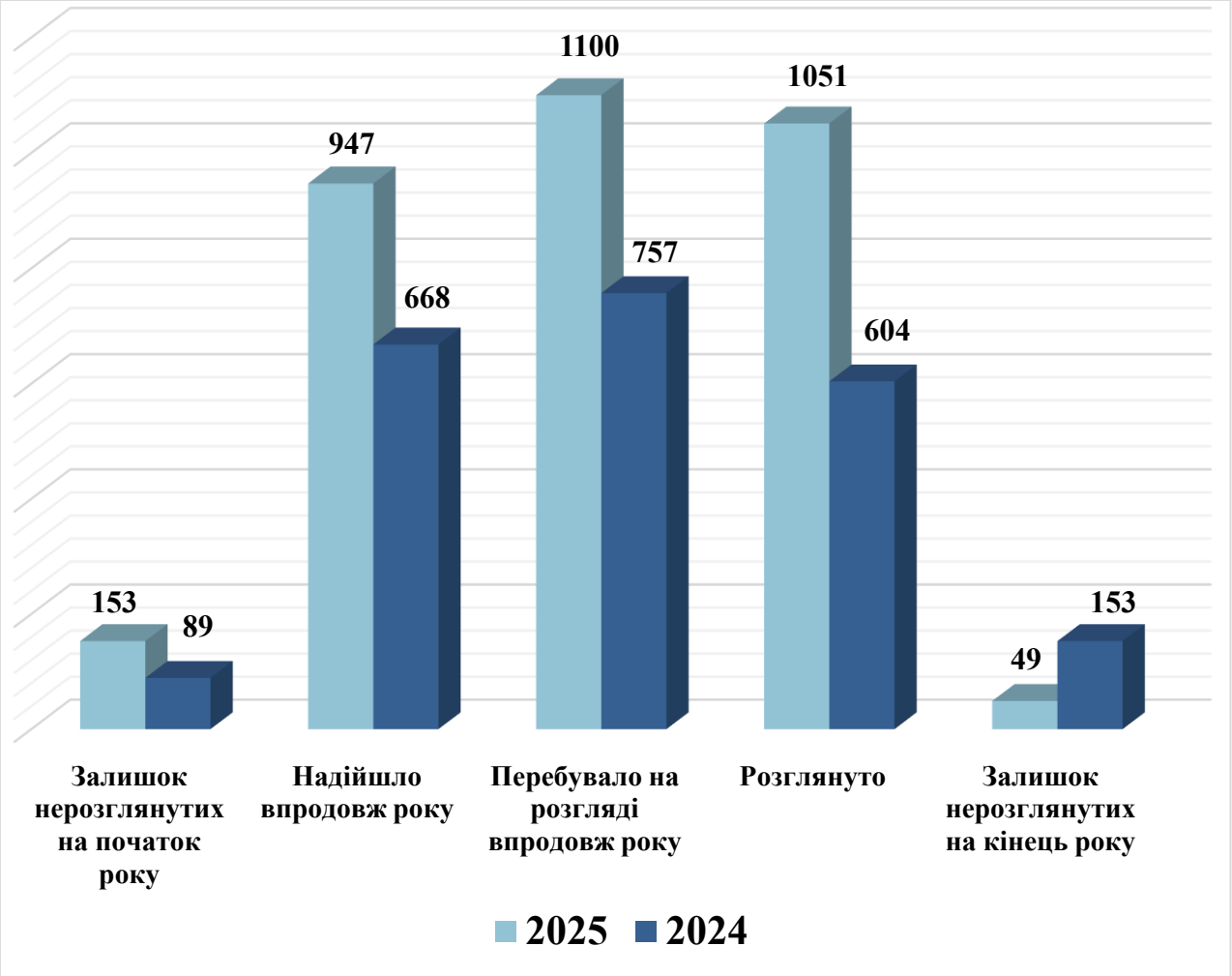
Всього у 2025 році **розглянуто** справ та матеріалів **19 525,** що на 5 483 більше ніж у минулому році (14 042), з яких справ та матеріалів зі спорів **щодо недоговірних зобов'язань – 1 051 (**з них **справ – 300) або 5,38%**, що на 447 більше ніж у 2024 році (604 з них справ – 297 (4,3% від 14 042)).

Зі вказаної кількості розглянутих у звітному періоді справ та матеріалів щодо недоговірних зобов'язань (1051) **розглянуто справ – 300 або 28,54%.** В аналогічному періоді 2024 року цей показник становив – 49,17% (як 297 з 604).

Загальний залишок нерозглянутих справ та матеріалів на кінець 2025 року склав **2 216**, що на 251 менше ніж у 2024 році (2 467), з яких справ та матеріалів **з недоговірних зобов'язань – 49** (з них **справ – 42**) **або 2,21%**.

В аналогічному періоді 2024 року цей показник становив 6,2% - як 153 (з них справ – 133) від 2 467, що на 104 більше ніж у 2025 році.

Діаграма основних показників справ та матеріалів зі спорів щодо недоговірних зобов'язань за 2025 рік у порівнянні з 2024 роком

Таким чином, як показав аналіз, у 2025 році порівняно з 2024 роком, загальна кількість ***справ та матеріалів*** *зі спорів щодо недоговірних зобов'язань, які надійшли та перебували на розгляді суду, збільшилася.* **Надійшло** в провадження суду **на 279** справ та матеріалів **більше** ніж у 2024 році (у 2025 – 947, у 2024 – 668), та на **343 більше** перебувало на розгляді (у 2025 – 1 100, у 2024 – 757).

Водночас кількість саме **справ** зазначеної категорії, які надійшли, перебували на розгляді, та були розглянуті у 2025 році є **меншою ніж у попередньому році**, а саме: надійшло **207**/перебувало на розгляді **342**/ розглянуто **300**, проти: надійшло 345/перебувало на розгляді 432/розглянуто 297 у 2024 році.

Тобто, надійшло у поточному році на 138 **справ** менше, та перебувало на розгляді на 90 справ менше ніж у попередньому році.

Між тим, кількість розглянутих **справ** даної категорії є майже однаковою з 2024 роком - 300/297, що свідчить про те, що незважаючи на істотне збільшення у 2025 році загального навантаження на суд порівняно з 2024 роком (надійшло до суду у 2025 **на 5 468** справ та матеріалів **більше** (19 571) ніж у 2024 році (14 103), та **на 5 232 більше** перебувало на розгляді (у 2025 – 21 741, у 2024 - 16 509)), показник розгляду **справ** зі спорів щодо недоговірних зобов'язань не знизився.

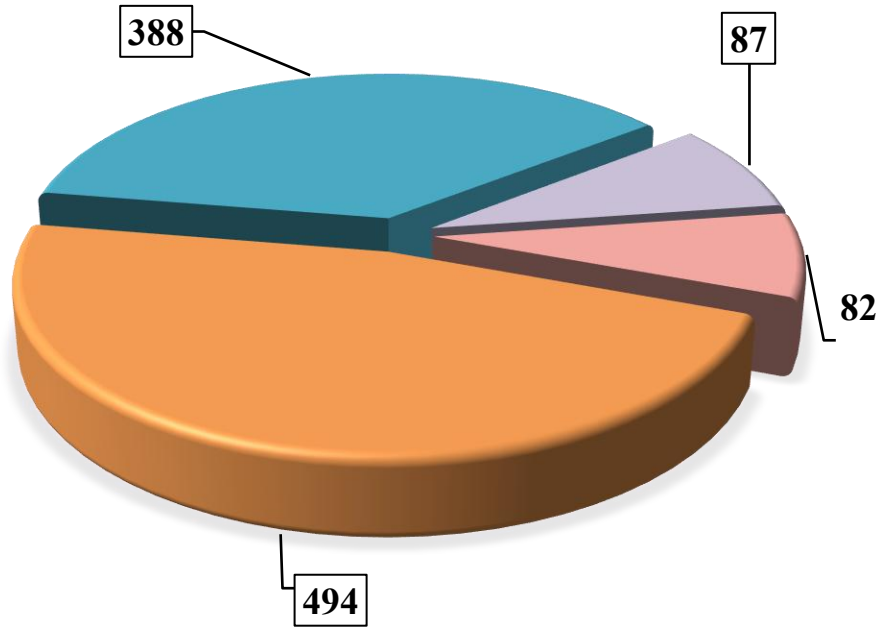
Тобто, попри збільшення у поточному році кількості матеріалів цієї категорії та суттєве зростання загального навантаження у суді, рівень розгляду справ залишився стабільним і відповідав показникам попереднього року, при цьому, спостерігається також позитивна динаміка щодо зменшення залишку нерозглянутих справ та матеріалів цієї категорії на кінець року (у 2025 – 49, у 2024 – 153). Це свідчить про забезпечення Господарським судом Харківської області належного рівня ефективності здійснення правосуддя, організації судового процесу та здатність суду адаптуватися до зростаючого навантаження.

Зменшення кількості саме **справ** (як процесуальних одиниць) у цій категорії на тлі зростання загальної кількості матеріалів може вказувати на зміну структури надходжень, зокрема про збільшення частки матеріалів, пов'язаних із виконанням судових рішень (КДМ), поданням скарг та інших процесуальних звернень.

З **1 051** розглянутих у звітному періоді **справ та матеріалів** зі спорів щодо недоговірних зобов'язань (з них **справ – 300**), розглянуто такі категорії:

- **щодо повернення безпідставно набутого майна (коштів)** – **494**, з них справ – **132**;
- **про відшкодування шкоди** – **388**, з них справ – **128**;
- **щодо спонукання виконати або припинити певні дії** – **87**, з них справ – **12**;
- **інші** – **82,** з яких:
- про стягнення коштів – **62**, з них справ – **21;**
- про визнання недійсним акта, що порушує право власності – **1**, з них справ – **1;**
- звільнення майна з-під арешту – **5**, з них справ – **1**;
- про визнання кредитором – **3**, з них справ – **1**;
- визнання недійсним рішення – **3**, з них справ – **0**;
- поділ майна – **1**, з них справ – **1**;
- виконання договірних зобов'язань – **4**, з них справ – **1**;
- визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню – **1**, з них справ – **1**;
- зобов'язання вчинити певні дії – **1**, з них справ – **0**.
- визнання незаконним та скасування рішення – **1**, з них справ – **1**.

Діаграма показників розглянутих категорій справ та матеріалів зі спорів щодо недоговірних зобов'язань у 2025 році

Повернення безпідставно набутого майна (коштів) – 494

Відшкодування шкоди – 388

Спонукання виконати або припинити певні дії – 87

Інші - 82

З них, про:
- стягнення коштів - **62**;
- визнання недійсним акта, що порушує право власності - **1**;
- звільнення майна з-під арешту - **5**;
- визнання кредитором - **3**;
- визнання недійсним рішення - **3**;
- поділ майна - **1**;
- виконання договірних зобов'язань - **4**;
- визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню - **1**;
- зобов'язання вчинити певні дії - **1**;
- визнання незаконним та скасування рішення – **1**.

Таким чином, з **1 051** розглянутих у вищевказаний період справ та матеріалів зі спорів щодо недоговірних зобов'язань, **найбільша кількість** судових рішень, як і минулого року (2024 - 263, з яких у справах - 137) була ухвалена в категорії **щодо повернення безпідставно набутого майна (коштів) – 494**, з яких **у справах - 132**. На другому місці за кількістю розглянутих, як і у попередньому році, категорія спорів **щодо відшкодування шкоди – 388**, з яких **справ – 128** (у 2024 – 246, з яких у справах – 116), та на третьому – **щодо спонукання виконати або припинити певні дії**, з кількістю – **87**, з яких **справ – 12** (у 2024 - 74, з яких справ – 34).

Кількість розглянутих справ та матеріалів **інших категорій**, як і минулого року, є найменшою **– 82**, з яких **справ – 28** (у 2024 – 21, з яких справ – 10).

Отже, структура розглянутих спорів демонструє незмінну перевагу двох ключових категорій — повернення безпідставно набутого майна (коштів) та відшкодування шкоди, які разом формують переважну більшість проваджень. Стабільність цієї тенденції порівняно з попереднім роком може свідчити про усталений характер правовідносин позадоговірного характеру в господарському обороті та відповідних майнових спорів.

Позивачами, відповідачами, а також іншими **учасниками** у справах щодо недоговірних зобов'язань, які перебували на розгляді Господарського суду Харківської області у 2025 році, виступали фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи (товариства), а також органи державної влади та місцевого самоврядування.

Крім того, у **14** справах зазначеної категорії позивачами виступили **прокурори** в порядку представництва інтересів держави в суді, з яких: 8 справ — щодо повернення безпідставно набутого майна (коштів), 3 — про відшкодування шкоди та 3 — щодо стягнення коштів. Предметом позову в цих справах було: стягнення безпідставно збережених коштів пайової участі (пайового внеску), що призвело до ненадходження коштів до відповідного місцевого бюджету (10 справ); стягнення збитків, завданих у зв'язку з виконанням договору на виготовлення проєктно-кошторисної документації, а також у зв'язку з неналежним виконанням договорів підряду та закупівлі робіт, що призвело до безпідставного одержання бюджетних коштів і завдання збитків органу місцевого самоврядування (4 справи).

У 2024 році в порядку представництва інтересів держави в суді прокурори виступали у 17 справах.

У цілому, аналіз суб'єктного складу учасників свідчить про широкий спектр правовідносин, які розглядаються судом, включаючи участь органів публічної влади та прокурора в інтересах держави.

Від загальної кількості **розглянутих у 2025** році **справ** у спорах щодо недоговірних зобов'язань (**300**) з ухваленням **рішення** розглянуто **227** справ (+8) (тут і надалі — порівняно з 2024 роком, кількість +/-).

Повернуто позовну заяву у **28** справах (-7). Підставами для повернення позовних заяв у 2025 році, як і минулого року, у більшості випадків стало неусунення позивачами у встановлений судом строк недоліків позовної заяви (17 справ). Також, 7 позовних заяв було повернуто у зв'язку із поданням позивачами заяв про відкликання позовної заяви, 2 у зв'язку із порушенням правил об'єднання позовних вимог, 1 у зв'язку із визнанням подання позовної заяви зловживанням процесуальними правами, та 1 позов був повернутий у зв'язку пропуском встановленого законом строку для пред`явлення зустрічного позову.

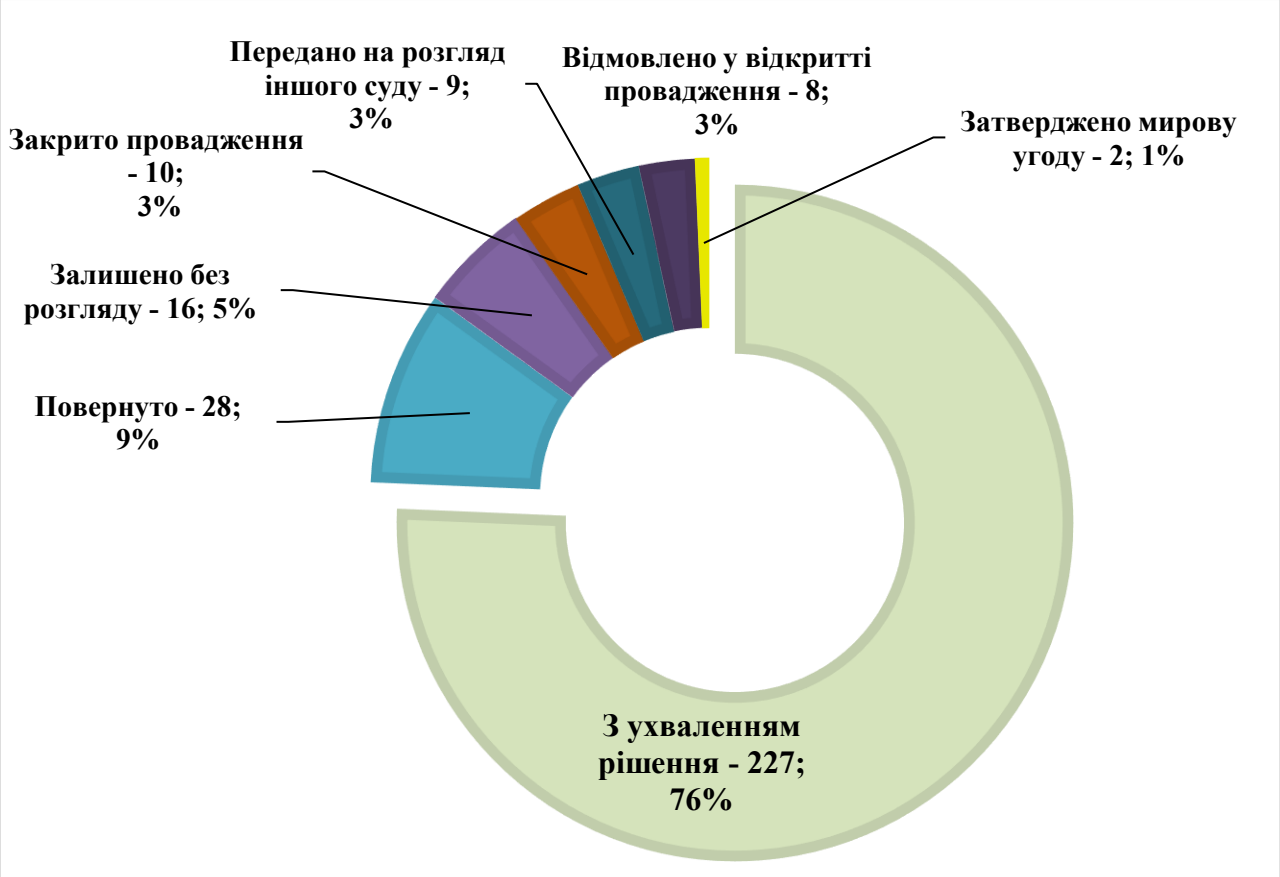
Відмовлено у відкритті провадження у **8** справах (+3). У 7 з тих підстав, що заява не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства, та в 1 справі у зв'язку із тим, що настала смерть фізичної особи відповідача, а спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Найпоширенішою підставою **закриття провадження** у справах стала відсутність предмета спору (6 справ), у 2-х справах провадження було закрито у зв'язку із відмовою позивача від позову, в 1 справі у зв'язку із встановленням судом обставин, які є підставою для відмови у відкритті провадження у справі, та в 1 справі з огляду на те, що спір не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства (усього **10**) (-1).

Без розгляду у 2025 році найбільша кількість справ була залишена у зв'язку із поданням позивачами заяв про залишення позову без розгляду (7), 5 - у зв'язку із неявкою позивача (його представника) у судове засідання без повідомлення про причини неявки за відсутності заяви про розгляд справи за його відсутності, та 4 **-** у зв'язку із неусуненням позивачами у встановлений судом строк недоліків позовної заяви після відкриття провадження у справі (усього **16**) (+1).

Також, **9** справ (-2) було **передано** на розгляд іншого суду **за підсудністю**, а у **2**-х справах (+1) затверджено **мирову угоду**.

Діаграма показників результатів розгляду справ зі спорів щодо недоговірних зобов'язань за 2025 рік

Наведені показники свідчать про відсутність суттєвих змін у структурі процесуальних результатів розгляду справ порівняно з 2024 роком — наявні коливання у +/- декілька справ мають незначний, фактично статистично нейтральний характер. Така динаміка може вказувати на загальну незмінність основних процесуальних тенденцій. Водночас збереження типової структури підстав для повернення позовів, відмов у відкритті провадження та залишення без розгляду може свідчити як про сталість позитивних напрацювань, так і про наявні процесуальні недоліки у діяльності учасників судового процесу.

Від загальної кількості розглянутих справ та матеріалів даної категорії у 2025 році (1 051) відсоток **змінених/скасованих** судових рішень склав **2,47%** (як **26** від 1 051).

Так, судом апеляційної інстанції було повністю **скасовано** – **17** судових рішень, скасовано **частково** – **8**, **змінено** – **1**, та **залишено без змін – 60** судових рішень (з яких 2 рішення були залишені без змін також за наслідками касаційного перегляду). Змінені/скасовані судові рішення судом касаційної інстанції відсутні.

Від загальної кількості **змінених та скасованих** судових рішень Господарського суду Харківської області **за 2025 рік**, а це **466**, відсоток змінених/скасованих судових рішень у справах щодо недоговірних зобов'язань (26) склав 5,57 %, та 6,89% від загальної кількості змінених/скасованих судових рішень судом апеляційної інстанції у 2025 році (як 26 від 377).

Показники змінених та скасованих судових рішень зі спорів щодо недоговірних зобов'язань у 2025 році відносно загальної кількості змінених та скасованих судових рішень за цей період

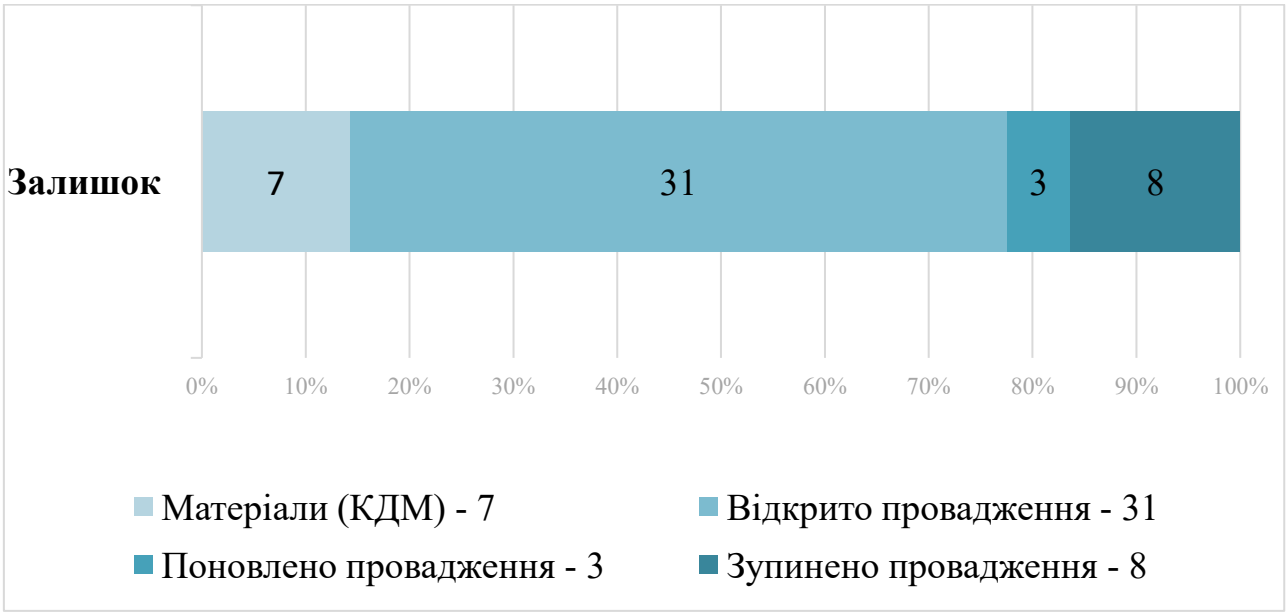
Показники перегляду судових рішень свідчать про відносно невеликий відсоток їх скасування чи зміни у справах даної категорії, що є індикатором належної якості судових актів. Відсутність випадків втручання касаційної інстанції у вигляді зміни чи скасування рішень додатково підтверджує їх обґрунтованість і стійкість. У сукупності це характеризує практику суду як послідовну і передбачувану, та таку, що відповідає вимогам правової визначеності.

Як вказувалось вище, **загальний залишок** нерозглянутих справ та матеріалів на кінець 2025 року склав 2 216, що на 251 менше ніж у 2024 році (2 467), з яких справ та матеріалів з недоговірних зобов'язань – **49** (з яких **справ** – **42**) або **2,21%**. У попередньому році цей показник становив 6,2% (як 153 (з них справ – 133) від 2 467).

З вищевказаного залишку нерозглянутих справ та матеріалів даної категорії (49) на кінець 2025 року залишилися нерозглянутими: **7** матеріалів (КДМ); **31** справа в якій відкрито провадження (з яких: 3 щодо повернення безпідставно набутого майна (коштів), 19 про відшкодування шкоди (з яких 1 подана прокурором), 8 про стягнення коштів (з яких 1 подана прокурором), та 1 про зобов'язання вчинити певні дії)); **3** справи в яких провадження поновлено, та **8** справ провадження в яких зупинено.

З **8 зупинених** провадженням справ, у 2025 році було зупинено 5 у зв'язку із призначенням експертиз. Крім того, на кінець року залишилися зупиненими провадження з 2022 року в 1 справі - до отримання інформації про встановлення та залучення до участі у справі правонаступників, та у 2-х справах з 2023 року – у зв'язку із призначенням експертизи та до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі.

Показники залишку нерозглянутих справ та матеріалів зі спорів щодо недоговірних зобов'язань на кінець 2025 року

Стан залишку нерозглянутих справ на кінець року свідчить про позитивну тенденцію до його скорочення та загальне підвищення ефективності судового розгляду. Збереження деяких зупинених проваджень з попередніх років обґрунтоване залежністю їх вирішення від зовнішніх обставин (проведення експертиз, об`єктивна неможливість розгляду до вирішення іншої справи, встановлення правонаступників), та може вказувати на складність окремих категорій спорів. Загалом такі показники залишку на кінець року демонструють відсутність системних затримок у розгляді та підтверджують належну ефективність опрацювання судового навантаження.

АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ РОЗГЛЯДУ ГОСПОДАРСЬКИМ СУДОМ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ СПРАВ У СПОРАХ ЩОДО НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У 2025 РОЦІ

СПРАВИ У СПОРАХ ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ БЕЗПІДСТАВНО НАБУТОГО МАЙНА (КОШТІВ).

- **Задоволено позовні вимоги**

Стягнення безпідставно збережених коштів

Починаючи з 01.01.2020 у замовників будівництва відсутній обов'язок укладати з органом місцевого самоврядування договір про пайову участь *у розвитку інфраструктури населеного пункту. Дійсними та такими, що продовжують свою дію до моменту їх повного виконання, є лише договори про сплату пайової участі, укладені до 01.01.2020 (ч. 1 п. 2 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні").*

Для об`єктів, будівництво яких розпочато раніше (однак які станом на 01.01.2020 не були введені в експлуатацію і якщо договори про сплату пайової участі до 01.01.2020 не були укладені) *або будівництво яких розпочате у 2020 році, абзацом другим пункту 2 Розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" ЗУ "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні"* ***визначено обов`язок*** *(за винятком передбачених підпунктом 2 цього абзацу випадків) щодо* ***перерахування*** *замовником об`єкта будівництва до відповідного місцевого бюджету* ***пайової участі*** *(коштів для створення і розвитку інфраструктури населеного пункту)* ***до прийняття такого об`єкта в експлуатацію****.*

<u>У разі порушення зобов'язання з боку замовника</u> *будівництва щодо участі у створенні і розвитку інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури населеного пункту* ***у правовідносинах, які виникли до внесення змін*** *у законодавство* ***щодо скасування обов'язку*** *замовника будівництва* ***укласти відповідний договір****,* ***<u>орган місцевого самоврядування вправі звертатись з позовом до замовника</u>*** *будівництва* ***<u>про стягнення безпідставно збережених грошових коштів</u>****. Саме такий спосіб захисту буде ефективним та призведе до поновлення порушеного права органу місцевого самоврядування.*

СПРАВА № 922/2046/25

Господарський суд Харківської області розглянув справу №922/2046/25 за позовом керівника Салтівської окружної прокуратури міста Харкова в інтересах держави в особі Харківської міської ради до фізичної особи-підприємця про стягнення безпідставно збережених коштів.

ПРЕДМЕТ СПОРУ:

Стягнення з фізичної особи-підприємця на користь Харківської міської ради для зарахування в дохід місцевого бюджету Харківської міської територіальної громади 587 278,51 грн безпідставно збережених коштів пайової участі, 355 399,26 грн інфляційних нарахувань, 67 046,29 грн 3% річних.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ:

Позов обґрунтований тим, що 22.11.2005 між Харківською міською радою як орендодавцем, та відповідачем, як орендарем, укладено договір оренди земельної ділянки, відповідно до якого відповідач отримав у користування землі житлової та громадської забудови по вул. 1, 10, у м. Харкові.

На підставі рішення 19 сесії 7 скликання Харківської міської ради від 18.04.2018 №1050/18 Про надання земельних ділянок для будівництва, експлуатації та обслуговування об'єктів, надання згоди на прийняття земельних ділянок у власність територіальної громади м. Харкова, 03.05.2018 між Харківською міською радою, як орендодавцем, та фізичною особою-підприємцем відповідачем, як орендарем, укладено додаткову угоду до договору оренди земельної ділянки від 22.11.2005, відповідно якої, у тому числі, змінено цільове використання вказаної земельної ділянки на: "для будівництва та обслуговування багатоквартирного житлового будинку з об'єктами торгово-розважальної та ринкової інфраструктури".

За даними Реєстру будівельної діяльності Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, будівництво житлового комплексу за адресою: м. Харків, вул. 1, 10 (2-й пусковий комплекс: Будинок № 2) завершено 30.09.2020.

Згідно відомостей Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, вищевказаний об'єкт завершеного будівництва прийнято в експлуатацію 09.08.2021.

Прокурор стверджував про відсутність звернення відповідача до позивача із заявою про укладення договору про пайову участь у розвитку інфраструктури

населеного пункту та несплату відповідачем суми пайової участі до міського бюджету.

Оскільки відповідач ввів об’єкт будівництва в експлуатацію без сплати пайового внеску, він порушив вимоги підпункту 4 пункт 2 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні", внаслідок чого безпідставно зберіг грошові кошти у розмірі 587 278,51 грн, що підлягали сплаті на користь Харківської міської ради як пайова участь замовника будівництва у розвитку інфраструктури населеного пункту.

Враховуючи викладене, прокурор на підставі ст.1212 ЦК України просив стягнути з відповідача на користь Харківської міської ради вищевказану суму безпідставно збережених коштів пайової участі, інфляційних нарахувань та 3% річних.

ОЦІНКА СУДУ:

Задовольняючи позовні вимоги у повному обсязі суд виходив з того, що у відповідності до ч. 2, ч. 3 ст. 40 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" (в редакції, що була чинною на час отримання відповідачем дозволу на виконання будівельних робіт та початку відповідного будівництва) замовник, який має намір щодо забудови земельної ділянки у відповідному населеному пункті, зобов’язаний взяти участь у створенні і розвитку інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури населеного пункту, крім випадків, передбачених частиною четвертою цієї статті.

Пайова участь у розвитку інфраструктури населеного пункту полягає у перерахуванні замовником до прийняття об’єкта будівництва в експлуатацію до відповідного місцевого бюджету коштів для створення і розвитку зазначеної інфраструктури.

Велика Палата Верховного Суду у постановах від 08.10.2019 у справі №911/594/18 та від 14.12.2021 у справі за №643/21744/19 зазначила, що перерахування замовником об’єкта будівництва у передбачених законом випадках коштів для створення і розвитку інфраструктури населеного пункту до відповідного місцевого бюджету є обов’язком, а не правом забудовника. Тому укладення в таких випадках договору про пайову участь у розвитку інфраструктури населеного пункту, який опосередковує відповідний платіж, є обов’язковим на підставі закону.

Відсутність укладеного договору про пайову участь у розвитку інфраструктури населеного пункту не усуває зобов’язання забудовника сплатити визначені суми, таке зобов’язання повинне бути виконане до прийняття новозбудованого об’єкта в експлуатацію і спір у правовідносинах щодо сплати таких сум може виникнути лише щодо їх розміру.

Однак, станом на момент прийняття в експлуатацію об’єкта відповідача, а саме: 09.08.2021, статтю 40 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" було виключено на підставі Закону України "Про внесення змін до

деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні".

Водночас вказаний Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні" врегулював відповідні правовідносини у пункті 2 розділу ІІ "Прикінцеві та перехідні положення".

Відповідно до внесених цим Законом змін, починаючи із 01.01.2020 у замовників будівництва відсутній обов'язок укладати з органом місцевого самоврядування відповідний договір про пайову участь у розвитку інфраструктури населеного пункту. Дійсними та такими, що продовжують свою дію до моменту їх повного виконання, є лише договори про сплату пайової участі, укладені до 01.01.2020 (ч. 1 п. 2 розділу ІІ "Прикінцеві та перехідні положення" цього Закону про внесення змін).

Стаття 40 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" визначала зобов'язання замовника будівництва, який має намір забудови земельної ділянки, шляхом перерахування до відповідного місцевого бюджету коштів для створення і розвитку інфраструктури населеного пункту, де здійснюється будівництво, у строк до прийняття об'єкта в експлуатацію. Прийняття об'єкта в експлуатацію є строком, з якого вважається, що забудовник порушує зазначені зобов'язання. Одночасно з прийняттям об'єкта в експлуатацію у відповідності із частиною 2 статті 331 Цивільного кодексу України забудовник стає власником забудованого об'єкта, а отже, і правовідносини забудови земельної ділянки припиняються.

Судом зазначено, що аналізуючи правову природу цих правовідносин, можна зробити висновок, що з моменту завершення будівництва та прийняття новозбудованого об'єкта в експлуатацію правовідносини забудови припиняються, а тому не можна вважати, що на них поширюються положення статті 40 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" після втрати нею чинності.

Крім того, пунктом 2 розділу ІІ "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні" визначено, що ця норма права застосовується лише до договорів, які підписані до 01.01.2020. Саме у цьому випадку правовідносини з оплати участі в інфраструктурі населеного пункту є триваючими та до них можуть застосовуватись положення норми права, що втратила чинність. Якщо ж договори під час дії цієї норми укладено не було, то немає підстав вважати, що такі правовідносини виникли та тривають.

Відповідно до правової позиції, викладеної у постанові Верховного Суду від 20.07.2022 у справі №910/9548/21 законодавцем під час внесення змін до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" (шляхом виключення статті 40 вказаного Закону на підставі Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні") було чітко визначено підстави та порядок

пайової участі замовників будівництва у розвитку інфраструктури населеного пункту щодо об`єктів, будівництво яких було розпочато до внесення законодавчих змін, а саме:

- договори пайової участі, укладені до 01.01.2020 на підставі вимог статті 40 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності", залишались дійсними та підлягали до їх повного виконання і після виключення вказаної статті (абзац перший пункту 2 Розділу ІІ "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні"). Тобто істотні умови, зокрема щодо розміру пайової участі, строку сплати пайової участі, відповідальності сторін, які відповідно до закону підлягали врегулюванню у таких договорах, залишались незмінними;

- якщо станом на 01.01.2020 такі об’єкти не введені в експлуатацію і договори про сплату пайової участі не були укладені та, оскільки з 01.01.2020 встановлений статтею 40 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" обов’язок щодо перерахування замовником об’єкта будівництва до відповідного місцевого бюджету коштів пайової участі, як і обов’язок щодо укладення відповідного договору, перестав існувати, тому законодавцем було визначено нормативне регулювання таких правовідносин прикінцевими та перехідними положеннями Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні". Зокрема абзацом 2 пункту 2 Розділу ІІ "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні" визначено розмір та порядок пайової участі замовників будівництва.

Передбачений прикінцевими та перехідними положеннями Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні" порядок пайової участі замовника будівництва було впроваджено законодавцем для:

(1) об`єктів будівництва, зведення яких розпочато у попередні роки, однак які станом на 01.01.2020 не були введені в експлуатацію, а договори про сплату пайової участі між замовниками та органами місцевого самоврядування до 01.01.2020 не були укладені;

(2) об`єктів, будівництво яких розпочате у 2020 році.

Тож, у вказаних двох випадках, ураховуючи вимоги підпунктів 3, 4 абзацу другого пункту 2 Розділу ІІ "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні", замовник будівництва зобов`язаний протягом 10 робочих днів після початку будівництва об`єкта звернутися до відповідного органу місцевого самоврядування із заявою про визначення розміру пайової участі щодо об`єкта будівництва, а також сплатити пайову участь грошовими коштами до прийняття цього об`єкта в експлуатацію.

Системний аналіз зазначених норм та обставин дає підстави для висновку, що обов`язок замовника будівництва щодо звернення у 2020 році до

відповідного органу місцевого самоврядування із заявою про визначення розміру пайової участі щодо об`єкта будівництва виникає:

- для об`єктів, будівництво яких розпочато у попередні роки, якщо станом на 01.01.2020 вони не введені в експлуатацію і договори про сплату пайової участі не були укладені, - протягом 10 робочих днів після 01.01.2020;

- для об`єктів, будівництво яких розпочате у 2020 році, - протягом 10 робочих днів після початку такого будівництва.

Відтак для об`єктів, будівництво яких розпочато раніше (однак які станом на 01.01.2020 не були введені в експлуатацію і якщо договори про сплату пайової участі до 01.01.2020 не були укладені) або будівництво яких розпочате у 2020 році, абзацом другим пункту 2 Розділу ІІ "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні" визначено обов`язок (за винятком передбачених підпунктом 2 цього абзацу випадків) щодо перерахування замовником об`єкта будівництва до відповідного місцевого бюджету пайової участі (коштів для створення і розвитку інфраструктури населеного пункту) до прийняття такого об`єкта в експлуатацію.

Такі висновки Верховного Суду відповідають загальним принципам рівності та справедливості, є націленими на те, щоб замовник будівництва, який розпочав його до 01.01.2020 та добросовісно виконав встановлений законом (статтею 40 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності") обов`язок щодо пайової участі, був у однакових ринкових умовах із забудовником, який аналогічно розпочав будівництво у попередні роки до 01.01.2020, але до цієї дати такого обов`язку не виконав, можливо навіть свідомо затягуючи процес здачі об`єкта будівництва в експлуатацію до 01.01.2020 з метою уникнення сплати пайової участі.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 14.12.2021 у справі №643/21744/19, також зауважила, що з 1 січня 2020 року скасовано дію статті 40 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності", яка передбачала обов’язкове укладення договору, тому визнання судом договору про пайову участь у розвитку інфраструктури населеного пункту укладеним та встановлення цивільних прав та обов’язків сторін договору на майбутнє на підставі нормативно-правового акта, який було скасовано, суперечитиме принципу правової визначеності та не дозволить суду захистити право сторони належним способом.

Відтак якщо на час здачі новозбудованого об’єкта до експлуатації або ухвалення судового рішення було скасовано норму статті закону, яка зобов’язувала укласти договір про участь у розвитку інфраструктури населеного пункту, то суд не має підстав для задоволення позову обраним позивачем способом, а саме зобов’язати укласти договір або визнати договір укладеним.

У зв’язку з відмовою забудовника від укладання договору про пайову участь у розвитку інфраструктури населеного пункту права органу місцевого

самоврядування на отримання коштів на розвиток інфраструктури населеного пункту є порушеними і в органу місцевого самоврядування виникає право вимагати стягнення коштів, обов’язок сплати яких був встановлений законом. У такому разі суд має виходити з того, що замовник будівництва без достатньої правової підстави за рахунок органу місцевого самоврядування зберіг у себе кошти, які мав заплатити як пайовий внесок у розвиток інфраструктури населеного пункту, а отже, зобов’язаний повернути ці кошти на підставі частини першої статті 1212 ЦК України.

За таких обставин у разі порушення зобов’язання з боку замовника будівництва щодо участі у створенні і розвитку інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури населеного пункту у правовідносинах, які виникли до внесення змін у законодавство щодо скасування обов’язку замовника будівництва укласти відповідний договір, орган місцевого самоврядування вправі звертатись з позовом до замовника будівництва про стягнення безпідставно збережених грошових коштів. Саме такий спосіб захисту буде ефективним та призведе до поновлення порушеного права органу місцевого самоврядування.

Матеріали справи свідчать, що будівництво житлового комплексу за адресою: м. Харків, вул. 1, 10 (2-й пусковий комплекс: Будинок № 2), розпочато до 01.01.2020 та не було введено в експлуатацію до цієї дати.

При цьому відповідач, як замовник будівництва, до Харківської міської ради із заявою про укладення договору про пайову участь не звертався, між позивачем та відповідачем договір про пайову участь у розвитку інфраструктури населеного пункту не укладався, відповідні грошові кошти до місцевого бюджету, в тому числі на виконання вимог Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні", відповідачем не сплачувалися.

За встановлених обставин, з урахуванням вищевикладених правових позицій Верховного Суду, суд дійшов висновку, що у відповідача виник обов’язок упродовж 10 днів з 01.01.2020 року звернутись до органу місцевого самоврядування із заявою про визначення розміру пайової участі щодо об’єкта будівництва та після отримання розрахунку пайової участі щодо об’єкта будівництва сплатити її до прийняття відповідного об’єкта будівництва в експлуатацію, а саме до 09.08.2021.

Втім, замовник ввів об’єкт будівництва в експлуатацію без сплати пайового внеску, що свідчить про порушення ним підпункту 4 пункт 2 розділу ІІ "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні".

Таким чином, суд дійшов висновку, що відповідач без достатньої правової підстави зберіг майно - грошові кошти, які він був зобов'язаний сплатити на користь місцевого бюджету м. Харкова, а тому прокурор правомірно просить стягнути їх з відповідача на підставі ст.1212 ЦК України.

Щодо розміру безпідставно збережених коштів, суд першої інстанції зазначив, що прокурор правомірно вказує у позові про те, що саме фактор будівництва будинку з метою створення житла, як у даному конкретному випадку, є визначальною кваліфікуючою ознакою при визначенні порядку розрахунку величини пайової участі.

Відповідно до основних показників опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами України, які застосовуються до даних правовідносин, що склалися між сторонами, уповноважений центральний орган виконавчої влади (Міністерство розвитку громад та територій України) розраховує величину вартості 1 кв. м. загальної площі квартир будинку (з урахуванням ПДВ), яка і має бути врахована під час визначення ціни позову.

Згідно з даними сертифіката від 17.08.2021 № ХК122210807283, загальна площа квартир об’єкта будівництва становить 1990,1 квадратних метрів.

Оскільки саме з моменту прийняття об’єкта в експлуатацію замовник вважається таким, що порушує свої зобов’язання зі сплати пайової участі до місцевого бюджету, то для розрахунку величини такої участі замовника мають застосовуватися показники опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами України, чинні станом на день прийняття в експлуатацію об’єкта будівництва (зокрема, постанова ВС у справі № 910/6226/23 від 03.12.2024).

На дату прийняття об’єкта в експлуатацію (а саме станом на 09.08.2021 згідно з даними ЄДЕССБ) діяли показники опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами України, затверджені наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 20.05.2021 № 119.

Зокрема, вартість одного квадратного метра загальної площі квартир будинку (з урахуванням податку на додану вартість) на території Харківської області становила 14755 гривень.

Враховуючи наведене та зважаючи на норми абзацу 2 пункту 2 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні", з урахуванням правової позиції Верховного Суду, зокрема, у постанові від 07.09.2023 у справі за №916/2709/22, суд дійшов висновку, що розмір пайової участі, який на підставі частини 1 статті 1212 Цивільного кодексу України підлягає стягненню із відповідача до бюджету на користь позивача складає 587 278,51 грн (1990,1 квадратних метрів х 14755 грн = 29363925,50 грн; 29363925,5 грн х 2% = 587 278,51 грн).

За таких обставин, суд вважав законною, обґрунтованою та такою, що підлягає задоволенню вимогу прокурора про стягнення з відповідача 587 278,51грн безпідставно збережених коштів пайової участі.

Крім того, суд дійшов висновку також про задоволення у повному обсязі позовних вимог про стягнення з відповідача 355 399,26 грн інфляційних нарахувань, не знайшовши підстав для задоволення клопотання відповідача про їх зменшення, та 3% річних у сумі 67 046,29 грн, як законодавчо встановленого та мінімального розміру процентів річних, на які може розраховувати кредитор

у разі неналежного виконання зобов`язання боржником, і який не підлягає зменшенню судом.

Законодавство, висновки Верховного Суду тощо, застосовані судом при ухваленні рішення: ст. 625, ч. 1 ст. 1212 Цивільного кодексу України, частини 2-4 ст. 40 Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності", ч. 1 п. 2 розділу ІІ "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні", висновки Великої Палати Верховного Суду викладені у постановах від 08.10.2019 у справі №911/594/18, від 14.12.2021 у справі №643/21744/19, від 10.04.2018 у справі № 910/10156/17, від 02.07.2025 у справі №903/602/24, від 18 березня 2020 року у справі № 902/417/18 (провадження № 12-79гс19), висновки Верховного Суду викладені у постанові від від 20.07.2022 у справі №910/9548/21.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 15.12.2025 рішення Господарського суду Харківської області від 10.10.2025 у справі №922/2046/25 залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ:

Залишаючи без змін рішення суду першої інстанції, апеляційний господарський суд зазначив, що у даному випадку, обов`язок відповідача, як замовника будівництва, здійснити оплату пайового внеску у 2020 році визначений безпосередньо приписами пункту 2 розділу ІІ Прикінцеві та перехідні положення Закону №132-ІХ, а не нормою раніше діючої на момент початку будівництва 01.06.2019 – ст. 40 Закону, як наполягає відповідач в апеляційній скарзі.

Невиконання відповідачем законодавчо закріпленого обов`язку щодо сплати пайової участі у зв`язку з будівництвом об`єкта саме до введення об`єкта в експлуатацію надає право на стягнення цих коштів відповідно до ст. 1212 ЦК України.

Верховний Суд у постанові від 07.09.2023 у справі №916/2709/22 зауважив про те, що відсутність звернення замовника будівництва з відповідною заявою про визначення розміру пайової участі щодо об`єкта будівництва на виконання вимог підпункту 3 абзацу 2 пункту 2 розділу ІІ Прикінцеві та перехідні положення Закону №132-ІХ та ненадання ним передбачених цією нормою документів, не є перешкодою для самостійного визначення органом місцевого самоврядування розміру пайової участі на підставі наявних у нього документів із доведенням під час розгляду справи їх обґрунтованості.

З огляду на наведене, судовою колегією відхилено доводи відповідача про безпідставність заявлених прокурором вимог на підставі ст. 1212 ЦК України та про наявність між сторонами договірних правовідносин.

Колегія суддів, перевіривши наведений прокурором розрахунок у сукупності з матеріалами справи, погодилась з висновками суду першої інстанції про його арифметичну правильність та відповідність вимогам чинного законодавства.

Так, на дату прийняття об’єкта в експлуатацію (а саме станом на 09.08.2021 згідно з даними ЄДЕССБ) діяли показники опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами України, затверджені наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 20.05.2021 № 119, де, зокрема, вартість одного квадратного метра загальної площі квартир будинку (з урахуванням податку на додану вартість) на території Харківської області становила 14755 гривень.

Отже, суд першої інстанції дійшов правильного висновку про задоволення позовних вимог про стягнення з відповідача на користь позивача для зарахування в дохід місцевого бюджету Харківської міської територіальної громади 587 278,51 грн безпідставно збережених коштів пайової участі, 355 399,26 грн інфляційних нарахувань, 67 046,29 грн 3% річних.

Колегія суддів апеляційного суду зазначила, що судом першої інстанції в повному обсязі досліджені обставини, що мають значення для справи, а викладені в оскаржуваному судовому рішенні висновки відповідають фактичним обставинам справи, у зв`язку з чим рішення Господарського суду Харківської області від 10.10.2025 у справі №922/2046/25 підлягає залишенню без змін.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

До суду касаційної інстанції рішення не оскаржувались.

Аналогічна практика щодо застосування положень статті 1212 ЦК України у випадках порушення замовником будівництва зобов’язання щодо участі у створенні та розвитку інженерно-транспортної і соціальної інфраструктури населеного пункту у правовідносинах, які виникли до внесення змін до законодавства щодо скасування обов’язку замовника будівництва укладати відповідний договір (з урахуванням застосування приписів розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні"), була застосована судом також у справі №922/2053/25 за позовом прокуратури в особі Харківської міської ради до Споживчого кооперативу "Престиж" про стягнення безпідставно збережених коштів (пайового внеску), інфляційних втрат та 3 % річних. Рішення Господарського суду Харківської області у цій справі за результатами апеляційного перегляду також було залишено без змін як законне та обґрунтоване.

- **Відмовлено у задоволенні позовних вимог**

Стягнення безпідставно збережених коштів

Договори оренди державного та комунального майна, строк дії яких завершується у період воєнного стану, вважаються продовженими на

період дії воєнного стану та протягом чотирьох місяців з дати припинення чи скасування воєнного стану*, крім випадку, коли балансоутримувач з урахуванням законодавства, статуту або положення балансоутримувача про погодження уповноваженим органом управління, до сфери управління якого належить балансоутримувач, за 30 календарних днів до дати закінчення договору оренди повідомив орендодавцю та орендарю про не продовження договору оренди з підстав, визначених статтею 19 ЗУ "Про оренду державного та комунального майна" від 03.10.2019 № 157-IX.* ***Для продовження договору оренди на цей строк, заява орендаря та окреме рішення орендодавця не вимагаються.***

У разі коли граничний строк для подання заяви про продовження договору оренди припадає на період воєнного стану, цей строк продовжується на строк воєнного стану та три місяці з дати його припинення чи скасування (абзац 6 пункту 5 Постанови КМУ № 634 від 27.05.2022).

СПРАВА № 922/4403/24

Господарський суд Харківської області розглянув справу №922/4403/24 за позовом Управління комунального майна та приватизації Департаменту економіки та комунального майна Харківської міської ради до Акціонерного товариства "Укрпошта" про стягнення коштів.

ПРЕДМЕТ СПОРУ:

Стягнення з АТ "Укрпошта" на користь Управління комунального майна та приватизації Департаменту економіки та комунального майна Харківської міської ради безпідставно збережених коштів у сумі 154 901,73 грн, з яких: орендна плата у сумі 141 037,87 грн за період 09.07.2022 – 25.07.2024 року, 3% річних у сумі 4 117,52 грн за період 16.07.2022 – 25.07.2024 року та інфляційні втрати у сумі 9 746,34 грн за період липень 2022 – липень 2024 року.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ:

Позов обґрунтований тим, що між Управлінням комунального майна та приватизації та АТ "Укрпошта" було укладено договір позички №1904 від 01.08.2019, предметом якого є безоплатне користування відповідачем нерухомим майном (нежитловими приміщеннями), яке надавалося позивачем на підставі рішення Харківської міської ради №1623/19 від 19.06.2019 "Про комунальну власність м. Харкова".

Позивач стверджує, що строк дії договору, яким передбачено безоплатне користування нежитловими приміщеннями, сплив 01.07.2022, однак відповідач своєчасно після закінчення дії договору не повернув вищевказані нежитлові приміщення позивачу. Фактичне повернення нерухомого майна позивачу відбулося 25.07.2024, що підтверджується відповідним Актом приймання-передачі.

Отже, на думку позивача, відповідач користувався зазначеним майном після спливу строку дії договору (у період з 08.07.2022 по 25.07.2024), що є підставою для стягнення з останнього суми коштів у розмірі орендної плати за

фактичне користування нерухомим майном без належних на те правових підстав відповідно до приписів ст. 1212 Цивільного кодексу України

ОЦІНКА СУДУ:

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд виходив з того, що у спірних правовідносинах відсутні підстави для застосування ст. 1212 Цивільного кодексу України, оскільки між сторонами склалися договірні (зобов'язальні) правовідносини, а не кондикційні.

Зокрема, суд встановив, що укладений між сторонами договір позички був автоматично продовжений на період дії воєнного стану (до моменту фактичного повернення майна – 25.07.2024) в силу приписів пунктів 5, 16 Постанови Кабінету Міністрів України від 27.05.2022 №634, адже завершення строку дії цього договору припадало на період воєнного стану та було відсутнє письмове повідомлення орендодавця про припинення орендних правовідносин (направлене у встановлені законом строки та формі).

Так, судом встановлено, що відповідно до п. 1.3. Договору позички №1904 від 01.08.2019 року позивач передає відповідачу майно, зазначене у п. 1.2. Договору у безоплатне користування на умовах, викладених у цьому Договорі строком на 2 (два) роки 11 (одинадцять) місяців, для розміщення відділення поштового зв'язку.

До договору позички застосовуються положення глави 58 ЦК України, що регулює правовідносини, пов`язані з наймом (орендою), а також інших законодавчих актів, якими регулюються питання оренди комунального майна - Господарського кодексу України, Закону України "Про оренду державного та комунального майна".

Договір позички укладено щодо нерухомого майна, що знаходиться в комунальній власності. Отже, відносини щодо оренди цього майна регулюються, крім того, нормами Закону України "Про оренду державного та комунального майна".

Під час укладення договору оренди сторони керувалися Законом України від 10.04.1992 № 2269-XII "Про оренду державного та комунального майна".

27.12.2019 набрав чинності Закон України від 03.10.2019 № 157-IX "Про оренду державного та комунального майна", який введено в дію 01.02.2020, та відповідно до пункту 2 Перехідних положень якого на правовідносини щодо продовження договору оренди після 01.07.2020 поширюється дія саме цього Закону.

Враховуючи те, що спірний Договір оренди укладено сторонами на термін з 01.08.2019 по 01.07.2022, суд дійшов висновку, що до спірних правовідносин при вирішенні питання продовження договору оренди підлягають застосуванню норми Закону № 157-IX.

Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні" у зв`язку з військовою агресією Російської Федерації проти України з 24.02.2022 в Україні введено воєнний стан строком на 30 діб, строк якого в подальшому був неодноразово продовжений Указами Президента України від 14.03.2022 № 133/2022, від 18.04.2022 № 259/2022, від 17.05.2022

№ 341/2022, від 12.08.2022 № 573/2022 та від 16.11.2022 № 2738-IX. Зокрема Указом від 16.11.2022 № 2738-IX дію воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 21.11.2022 строком на 90 діб, тобто до 19.02.2023.

Отже, закінчення строку спірного Договору оренди (01.07.2022) припало на час дії воєнного стану в Україні.

Як свідчать матеріали справи, після закінчення строку дії Договору позички 01.07.2022 відповідач продовжував користуватися переданими йому у позичку приміщеннями, тоді як від позивача не надходило жодних заперечень щодо такого користування.

З урахуванням наведеного суд дійшов висновку, що Договір позички поновив свою дію у зв'язку із подальшим користуванням відповідачем переданим за договором майном після закінчення строку договору та відсутністю жодних заперечень позичкодавця протягом одного місяця після закінчення строку договору.

Водночас, у зв`язку із запровадженням воєнного стану в Україні, Верховною Радою Законом від 01.04.2022 № 2181-IX внесено зміни до Розділу "Прикінцеві та перехідні положення" Закону № 157-IX та доповнено пунктом 6-1, яким унормовано, що під час дії воєнного стану Кабінет Міністрів України може встановити інші правила передачі в оренду державного та комунального майна, ніж ті, що передбачені цим Законом, зокрема щодо: продовження договору оренди, шляхом запровадження можливості автоматичного продовження договорів оренди, строк дії яких закінчується під час дії воєнного стану, на строк до припинення чи скасування та на чотири місяці після припинення чи скасування воєнного стану.

На виконання вказаних законодавчих приписів Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову від 27.05.2022 № 634 "Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану", яка набрала законної сили 01.06.2022.

У пункті 5 Постанови № 634 від 27.05.2022 визначено, що договори оренди державного та комунального майна, строк дії яких завершується у період воєнного стану, вважаються продовженими на період дії воєнного стану та протягом чотирьох місяців з дати припинення чи скасування воєнного стану, крім випадку, коли балансоутримувач з урахуванням законодавства, статуту або положення балансоутримувача про погодження уповноваженим органом управління, до сфери управління якого належить балансоутримувач, за 30 календарних днів до дати закінчення договору оренди повідомив орендодавцю та орендарю про не продовження договору оренди з підстав, визначених статтею 19 Закону. Для продовження договору оренди на строк, передбачений цим пунктом, заява орендаря та окреме рішення орендодавця не вимагаються.

У разі коли граничний строк для подання заяви про продовження договору оренди припадає на період воєнного стану, цей строк продовжується на строк воєнного стану та три місяці з дати його припинення чи скасування (абзац 6 пункту 5 Постанови № 634 від 27.05.2022).

Відповідно до пункту 16 Постанови № 634 від 27.05.2022 орендодавцям державного та комунального майна забезпечити нарахування орендної плати орендарям згідно з пунктом 1 цієї постанови, а також продовження та припинення договорів оренди відповідно до пункту 5 цієї Постанови, починаючи з 24.02.2022.

Судом зазначено, що правовий аналіз наведених нормативних приписів вказаної Постанови дає підстави для висновку, що автоматичне продовження договорів оренди державного та комунального майна, строк дії яких закінчується під час дії воєнного стану, починається з 24.02.2022, за таких умов:

- строк дії відповідних договорів завершується у період воєнного стану;
- відсутнє повідомлення балансоутримувача, з урахуванням законодавства, статуту або положення балансоутримувача про погодження уповноваженим органом управління, направленого за 30 календарних днів до дати закінчення договору оренди, орендодавцю та орендарю про не продовження договору оренди з підстав, визначених статтею 19 Закону № 157-IX.

Разом з цим, балансоутримувач не повідомляв ані позивачу, ні відповідачу про непродовження такого договору за 30 к.д. до дати завершення його строку дії з підстав, визначених статтею 19 Закону України № 157-IX. Також, жодного продовження Договору позички на аукціоні не відбулося, оскільки його взагалі було укладено в позаконкурентному порядку, тобто без проведення аукціону.

Таким чином, суд дійшов висновку, що в даному випадку відсутні обставини, які є виключенням для застосування пункту 5 Постанови № 634, а тому Договір позички продовжує свою дію також і в силу положень даної постанови.

Враховуючи вимоги пункту 16 Постанови №634 від 27.05.2022, суд зазначив, що вказаними положеннями нормативно-правового акта, який набув чинності 01.06.2022, на орендодавця державного та комунального майна покладено обов`язок забезпечити продовження та припинення договорів оренди відповідно до пункту 5 цієї Постанови, починаючи з 24.02.2022. Тобто, має місце надання зворотної сили нормативно-правовому акту в часі (ретроактивна дія) шляхом прямої вказівки про це в такому нормативно-правовому акті, і такий темпоральний прояв не суперечить принципу, вираженому в статті 58 Конституції України, оскільки ретроактивна дія вказаної Постанови уточнює початкові наміри законодавця забезпечити правову визначеність орендаря в умовах воєнного стану, який запроваджено в Україні з 24.02.2022.

Отже, враховуючи встановлені судом обставини, зокрема, що строк дії спірного Договору визначено до 01.07.2022, тобто у період дії воєнного стану; а також приписи Постанови № 634 від 27.05.2022, суд дійшов висновку, що у спірних правовідносинах відсутні передумови для припинення договору позички №1904 від 01.08.2019 під час дії воєнного стану з підстав, визначених у пункті 5 вказаної Постанови, оскільки такий Договір вважається продовженим починаючи з 24.02.2022 на період дії воєнного стану та протягом чотирьох місяців з дати припинення чи скасування воєнного стану, в силу імперативних

приписів пунктів 5, 16 цієї Постанови, без заяви орендаря та окремого рішення орендодавця.

Предметом даного спору є вимога позивача про стягнення з відповідача коштів у сумі 141 037,87 грн за період 09.07.2022 по 25.07.2024 за фактичне користування нерухомим майном без належних правових підстав.

Судом зазначено, що відсутність правової підстави означає, що набувач збагатився за рахунок потерпілого поза підставою, передбаченою законом, іншими правовими актами чи правочином. Набуття чи збереження майна буде безпідставним не тільки за умови відсутності відповідної підстави з самого початку при набутті майна, а й тоді, коли первісно така підстава була, але у подальшому відпала. У разі виникнення спору стосовно набуття майна або його збереження без достатніх правових підстав договірний характер спірних правовідносин виключає можливість застосування до них судом положень глави 83 Цивільного кодексу України

Суд дійшов висновку, що у спірних правовідносинах відсутні передумови для припинення договору позички №1904 від 01.08.2019 під час дії воєнного стану з підстав, визначених у пункті 5 Постанови КМУ № 634 від 27.05.2022, оскільки такий Договір вважається продовженим починаючи з 24.02.2022 на період дії воєнного стану та протягом чотирьох місяців з дати припинення чи скасування воєнного стану без заяви орендаря та окремого рішення орендодавця.

Тобто, підстава (Договір), в розумінні положень ст. 1212 ЦК України, не відпала (договір продовжував свою дію до моменту повернення нерухомого майна позивачу - 25.07.2024).

Крім того, з наявного в матеріалах справи акту повернення майна від 25.07.2024 підписаного позивачем та відповідачем, вбачається, що його складено саме до договору позички №1904 від 01.08.2019, про що і зазначено в самому акті.

З огляду на викладене, суд дійшов висновку, що положення статті 1212 ЦК України не підлягають застосуванню до спірних правовідносин, оскільки Договір позички №1904 від 01.08.2019 продовжував діяти до 25.07.2024, і повністю охоплює період, за який позивачем пред`явлено до стягнення з відповідача суму коштів (орендної плати) в розмірі 141 037,87 грн. (з 09.07.2022 по 25.07.2024).

Отже, спірні правовідносини мають договірний характер, що виключає можливість застосування до них положень глави 83 ЦК України.

З огляду на викладене, суд дійшов висновку про відсутність підстав для стягнення з відповідача безпідставно збережених коштів у сумі орендної плати у розмірі 141 037,87 грн у заявлений в позові період, так само як і нарахованих на цю суму 3% річних та інфляційних втрат, що є похідними вимогами, у зв’язку із чим відмовив у задоволенні позовних вимог у повному обсязі.

Законодавство, висновки Верховного Суду тощо, застосовані судом при ухваленні рішення: ст. 11, ч.1 ст. 509, ч.1 ст. 628, чч.1,3 ст. 827, ст. 1212 Цивільного кодексу України, ч.1 ст.174, ч.1 ст.175, ч. 7 ст.179 Господарського

кодексу України, ч.1 ст. 13, ч. 4 ст. 11, ст. 74, ч.1 ст. 79, ст. 86, ст. 129, ч. 1, пункти 4, 5 ч. 3 ст. 162 Господарського процесуального кодексу України, п. 5, п. 16 Постанови КМУ від 27.05.2022 № 634 "Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану", ч. 1 ст. 58 Конституції України, Рішення Конституційного Суду України від 09.02.1999 № 1-рп/99, від 13.05.1997 у справі № 1-зп/1997, від 05.04.2001 № 3-рп/2001, від 13.03.2012 № 6-рп/2012, висновки Великої Палати Верховного Суду, викладені у постановах від 22.06.2021 року у справі № 334/3161/17, від 20.11.2018 у справі №922/3412/17 (провадження №12-182гс18), від 13.02.2019 у справі №320/5877/17 (провадження №14-32цс19), від 12.06.2019 у справі №487/10128/14-ц (провадження №14-473цс18), від 25.06.2019 у справі №924/1473/15 (провадження №12-15гс19), висновки Верховного Суду, викладені у постановах від 28.12.2021 року у справі № 911/1101/21, від 06.06.2022 року у справі № 903/142/21, від 06.02.2020 у справі №910/13271/18, від 23.01.2020 у справі №910/3395/19, від 23.04.2019 у справі №918/47/18, від 01.04.2019 у справі №904/2444/18, від 16.09.2022 у справі №913/703/20, від 02.02.2023 у справі №922/2507/18, від 07.11.2023 у справі №910/2376/22.

РЕЗУЛЬТАТ РОЗГЛЯДУ:

Рішенням Господарського суду Харківської області від 08.04.2025 у справі №922/4403/24 у задоволенні позову Управління комунального майна та приватизації Департаменту економіки та комунального майна Харківської міської ради до Акціонерного товариства "Укрпошта" про стягнення коштів відмолено.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 01.08.2025 рішення Господарського суду Харківської області від 08.04.2025 у справі №922/4403/24 залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ:

Залишаючи без змін рішення суду першої інстанції, апеляційний суд зазначив, що проаналізувавши умови договору позички №1904 від 01.08.2019, що був укладений між сторонами, колегія суддів дійшла висновку, що незважаючи на його назву як "договір позички", фактично правовідносини між сторонами виникли з приводу користування (оренди) нерухомим майном комунальної власності, яке було передано Управлінням комунального майна та приватизації Департаменту економіки та комунального майна Харківської міської ради у строкове безоплатне користування АТ "Укрпошта" на підставі відповідного рішення Харківської міської ради.

Відповідно до ч. 1 ст. 759 ЦК України за договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у володіння та користування за плату на певний строк. Правові наслідки продовження володіння та / або користування майном після закінчення строку договору найму врегульовані ст. 764 ЦК України.

Так, відповідно до ч. 1 наведеної статті, якщо наймач продовжує володіти та/або користуватися майном після закінчення строку договору найму, то, за

відсутності заперечень наймодавця протягом одного місяця, договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором.

З досліджених судом матеріалів справи вбачається, що після закінчення строку дії договору позички № 1904 від 01.08.2019, тобто після 01.07.2022 (п. 5.1. договору) орендар - АТ "Укрпошта" продовжував користуватись нежитловими приміщеннями, та були відсутні будь-які заперечення орендодавця проти продовження орендних правовідносин.

З урахуванням наведеного, колегія суддів зазначила, що договір позички №1904 від 01.08.2019, на підставі якого АТ "Укрпошта" безоплатно користувалось спірним майном, відповідно до приписів ч. 1 ст. 764 ЦК України продовжував діяти до моменту фактичного повернення майна та підписання акту приймання-передачі майна 25.07.2024 уповноваженими представниками сторін.

Апеляційним судом також зазначено, що, як правильно встановлено господарським судом першої інстанції, закінчення строку укладеного між сторонами договору позички (01.07.2022) припало на час дії воєнного стану в Україні.

Зазначено, що пунктом 5 Постанови КМУ №634 встановлено правило: договори оренди автоматично продовжуються до кінця воєнного стану в країні та ще на 4 місяці та виключеннями з цього правила є лише два випадки:

1) коли балансоутримувач повідомив орендодавцю та орендарю про непродовження такого договору за 30 календарних днів до дати завершення його строку дії з підстав, визначених ст. 19 Закону України №157-IX;

2) продовження договору відбулось за результатами аукціону, який було опубліковано до дати набуття чинності Постановою №634, тобто до 01.06.2022 (в такому разі орендар мав право укласти договір оренди з переможцем такого аукціону).

Як було встановлено судом та зазначалося раніше, ані позивачем, ані балансоутримувачем, не було повідомлено відповідача про відсутність своєї згоди (заперечення) на продовження такого договору за 30 календарних днів до дати завершення його строку дії з підстав, визначених ст. 19 Закону України №157-IX. Також, позивачем не надано доказів продовження договору за результатами аукціону, як і взагалі відсутні докази проведення будь-якого аукціону.

За таких обставин суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що в даному випадку відсутні обставини, які є виключенням для застосування п. 5 Постанови КМУ №634, а тому укладений між сторонами договір позички продовжував свою дію також і в силу положень даної постанови.

Судовою колегією також враховано, що сторонами не оспорюється той факт, що після набрання законної сили Закону № 157-IX від 03.10.2019, позивач не звертався до відповідача із заявами про розірвання договору позички або з вимогою повернути майно.

Крім того, з моменту вступу в дію вказаного закону 01.02.2020 та до моменту подання позивачем позову до суду пройшло майже п`ять років.

Управління за період з моменту припинення дії договору позички та до 24.08.2023 не зверталося до Товариства з будь-якою вимогою щодо повернення майна та не виставляло рахунки за користування майном тощо. Лише 24.08.2023 листом №4686 Управління проінформувало Товариство стосовно необхідності укладення договору оренди.

Така відсутність активних дій додатково свідчить про те, що позивач фактично прийняв продовження користування майном без укладення нового договору.

Крім того, договір позички, який продовжував діяти у спірний період, був безоплатним, що виключає можливість пред'явлення позивачем вимог щодо стягнення з відповідача коштів саме у розмірі орендної плати, розрахованою за Методикою (з початковою ставкою для проведення аукціону).

Таким чином, спірні правовідносини виникли з укладеного між позивачем та відповідачем договору від 01.08.2019 та продовжували діяти до 25.07.2024, тобто мали договірний характер.

За встановлених обставин колегія суддів зазначила, що правовідносини сторін у цьому спорі регулюються нормами зобов`язального права, а договірний характер правовідносин виключає можливість застосування до них положень ч. 1 ст. 1212 ЦК України, у тому числі й щодо вимоги позивача про стягнення з відповідача безпідставно збережених коштів суми орендної плати.

Отже, положення ст. 1212 ЦК України до спірних правовідносин не підлягають застосуванню, що обґрунтовано встановлено місцевим господарським судом.

Апеляційним судом зазначено, що доводи заявника апеляційної скарги про порушення судом першої інстанції норм матеріального та процесуального права під час прийняття оскаржуваного рішення не знайшли свого підтвердження, у зв`язку з чим відсутні підстави для зміни чи скасування законного та обґрунтованого судового акту.

Враховуючи вищенаведене, колегія суддів дійшла висновку, що судом першої інстанції в повному обсязі досліджені обставини, що мають значення для справи, а викладені в оскаржуваному рішенні висновки відповідають фактичним обставинам справи, у зв`язку з чим рішення Господарського суду Харківської області від 08.04.2025 у справі № 922/4403/24 підлягає залишенню без змін.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

До суду касаційної інстанції рішення не оскаржувались.

Аналогічна практика склалася також у справах: №922/4835/24, №922/4836/24, №922/4837/24, №922/4840/24, №922/4842/24, №922/4845/24, №922/4846/24, №922/4834/24, №922/4827/24, №922/4828/24, №922/4832/24, №922/4823/24, №922/4666/24 №922/4667/24, №922/4662/24 №922/4663/24, №922/4664/24, №922/4657/24, №922/4658/24, №922/4651/24, №922/4653/24, №922/4650/24, №922/4410/24, №922/4407/24, №922/4398/24, №922/4399/24,

№922/4402/24, №922/4393/24, №922/4392/24, №922/4406/24, №922/4401/24, №922/4649/24, №922/4839/24, №922/4843/24, №922/4841/24, рішеннями Господарського суду Харківської області в яких, було відмолено у задоволенні позовних вимог Управління комунального майна та приватизації Департаменту економіки та комунального майна Харківської міської ради про стягнення з АТ "Укрпошта" безпідставно збережених коштів у вигляді орендної плати, 3% річних та інфляційних втрат, з підстав встановлення судом неможливості застосування до спірних правовідносин, які виникли на підставі договорів позички нерухомого майна (у період їх дії), положень статті 1212 ЦК України. Такі рішення суду першої інстанції за результатами апеляційного оскарження були залишені без змін як законні та обґрунтовані, прийняті з додержанням норм процесуального та правильним застосуванням норм матеріального права.

Водночас за результатами апеляційного перегляду рішень Господарського суду Харківської області у справах: №922/4397/24, №922/4400/24, №922/4404/24, №922/4405/24, №922/4411/24, №922/4409/24, №922/4408/24, №922/4659/24, №922/4652/24, № 922/4391/24, №922/4665/24, у яких судом було застосовано протилежний підхід та задоволено позовні вимоги Управління комунального майна та приватизації Департаменту економіки та комунального майна Харківської міської ради до АТ "Укрпошта" в аналогічних правовідносинах щодо стягнення безпідставно збережених коштів у вигляді орендної плати, 3 % річних та інфляційних втрат, такі рішення були скасовані судом апеляційної інстанції з підстав неправильного застосування норм матеріального права.

Кількість скасованих рішень у зазначених правовідносинах є суттєво меншою порівняно з кількістю справ, у яких рішення суду про відмову у задоволенні позову були залишені апеляційним судом без змін, що свідчить про переважне формування та застосування Господарським судом Харківської області правильного і послідовного підходу до вирішення цієї категорії спорів.

СПРАВИ У СПОРАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

- **Задоволено позовні вимоги**

Стягнення майнової шкоди

Принцип змагальності забезпечує повноту дослідження обставин справи. Цей принцип передбачає покладання тягаря доказування на сторони. Одночасно цей принцип не передбачає обов`язку суду вважати доведеною та встановленою обставину, про яку сторона стверджує. Така обставина підлягає доказуванню таким чином, аби задовольнити, як правило, ***стандарт переваги більш вагомих доказів, тобто коли висновок про існування***

стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів видається більш вірогідним, ніж протилежний.

Суд зобов`язаній надати оцінку кожному належному, допустимому та достовірному доказу, який міститься в матеріалах справи, а також визначити певну сукупність доказів, з урахуванням їх вірогідності та взаємного зв`язку, що дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування.

СПРАВА № 922/4002/24

Господарський суд Харківської області розглянув справу №922/4002/24 за позовом Малого приватного підприємства "Агросервіс" до Управління житлово-комунального господарства та будівництва Лозівської міської ради про стягнення коштів.

ПРЕДМЕТ СПОРУ:

Стягнення з Управління житлово-комунального господарства та будівництва Лозівської міської ради на користь МПП "Агросервіс" 413 681,28 грн шкоди, завданої падінням дерева на автомобіль.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ:

Позов обґрунтований тим, що 12.12.2023 на території за адресою: Харківська область, Лозівський район, м. Лозова, вулиця 1, 7/2, впало дерево на припаркований транспортний засіб TOYOTA LAND CRUISER 150 (далі - автомобіль), право власності на який належить МПП "Агросервіс" (далі - позивач).

Згідно листа №3920-04-2/499 від 26.12.2023 Харківського регіонального центру з гідрометеорології "Харківський РЦГМ" за інформацією про погодні умови 12.12.2023 за даними метеорологічної станції Лозова, дані якої розповсюджуються на Лозівський район Харківської області, протягом доби 12 грудня була хмарна погода. Випадали опади у вигляді снігу, мокрого снігу та дощу. Спостерігалося наростання ожеледі діаметром до 7 мм. Вітер був південно-східний, 2 м/с. Температура повітря мінімальна вночі 3,0° морозу, максимальна вдень 0,6 тепла. Ожеледь діаметром 6 - 19 мм відноситься до небезпечного метеорологічного явища.

Управління житлово-комунального господарства та будівництва Лозівської міської ради листом №3386 від 28.12.2023 стосовно надання відомостей балансоутримувача та відповідальної особи за збереження/належний догляд зелених насаджень, зокрема, дерев'янистих рослин (дерев) повідомило, що зелені насадження розташовані по вул. 1, м. Лозова в кількості - 100 шт. перебувають на балансі Управління. За збереження/належний догляд зелених насаджень відповідає головний спеціаліст відділу благоустрою Управління.

Згідно Висновку щодо вартості матеріального збитку заподіяного власнику колісного транспортного засобу №112/01-24, вартість матеріального збитку,

завданого власнику КТЗ марки TOYOTA LAND CRUISER 150, на дату події 12.12.2023 року, становить: 413 681,28 грн.

Позивачем на адресу Відділу благоустрою Управління було направлено письмову претензію з вимогою компенсувати збитки, спричинені МПП "Агросервіс" падінням дерева на автомобіль, однак, згідно наданої відповідачем відповіді від 18.04.2024, причиною падіння дерева є метеорологічне явище, а не аварійний стан дерева.

Посилаючись на наявність причинно-наслідкового зв`язку між діями відповідача і падінням дерева, оскільки саме внаслідок винних дій відповідача, які полягають у невиконання обов`язків щодо обслуговування зелених насаджень в м. Лозова, утримання та догляду за зеленими насадженнями, а також, відсутністю контролю та організації роботи з боку органів місцевого самоврядування сталося пошкодження транспортного засобу позивача, позивач звернувся до суду із даним позовом.

ОЦІНКА СУДУ:

Задовольняючи позовні вимоги у повному обсязі суд виходив з доведеності складу цивільного правопорушення як передбаченої статтею 1166 Цивільного кодексу України підстави для відповідальності відповідача у вигляді відшкодування заявленої до стягнення шкоди.

Зокрема, суд зазначив, що відповідач - Управління житлово-комунального господарства та будівництва Лозівської міської ради Харківської області, є балансоутримувачем дерева, яке впало на належний позивачу припаркований транспортний засіб TOYOTA LAND CRUISER 150, і таке падіння стало наслідком бездіяльності відповідача, яка полягала у невиконанні покладених на нього Законом України “Про благоустрій населених пунктів” та Правилами утримання зелених насаджень у населених пунктах України, затверджених наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 10.04.2006 року №105 обов`язків балансоутримувача щодо вжиття заходів з благоустрою на закріпленій за ним території із здійснення контролю за належним станом дерев шляхом проведення загальних оглядів міських зелених насаджень двічі на рік - навесні та восени, та з негайного видалення пошкоджених дерев, якщо стан таких пошкоджених зелених насаджень загрожує життю, здоров’ю громадян, а також майну громадян та/або юридичних осіб.

При цьому суд зазначив, що відповідачем не надано жодних доказів того, що відповідач вчасно виконав заходи з благоустрою і не мав на своїй території пошкоджених дерев, адже доказів виконання свого обов`язку в порядку п. 12 Правил, щодо проведення обстеження об`єктів зелених насаджень на території міста, зокрема восени 2023 року відповідачем суду не надано і про такі дії навіть не зазначалось, а тому причиною падіння дерева на автомобіль став його незадовільний стан, оскільки інші численні дерева, які перебували в безпосередній близькості до того місця - не впали в той час, а у разі проведення відповідного обстеження восени 2023 року можна було б виявити хворобу дерева та уникнути спричинення шкоди позивачу.

Разом з цим, суд відхилив твердження відповідача про те, що причиною падіння дерева є метеорологічне явище, а не аварійний стан дерева, зазначивши, що з інформації про погодні умови 12.12.2023 за даними метеорологічної станції Лозова, та з Інформації про погодні умови у період з 12-16 грудня, яка міститься у гідрометеорологічних бюлетенях Харківського РЦГМ: №289 від 11.12.2023, №290 від 12.12.2023 вбачається, що у день падіння дерева на відповідній території мали місце погодні умови, які не є винятковими і зворотного відповідачем не доведено.

Законодавство, висновки Верховного Суду тощо, застосовані судом при ухваленні рішення: ст. 15, ст. 22, ч.1, ч.1 ст. 617, ч. 2 ст. 1166, Цивільного кодексу України, ст. 1, ст. 5, п.п. 2, 3 ч. 1 ст. 13, п. 7 ч. 1 ст. 17, п. 2 ч. 1 ст. 21, ч. 5 ст. 24, ст. 25, ч. 2, ч. 4 ст. 28 Закону України "Про благоустрій населених пунктів", п. 24 ч. 1 ст. 2, ст. 5, ст. 15 Кодексу цивільного захисту України, п. 3.2, п. 5.2, п. 5.5, розділ 12 Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України, затверджених наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 10.04.2006 року № 105, ч. 3 ст. 2, частини 3, 4 ст. 13, ст. 73, ст.ст. 74-79, ст. 86 Господарського процесуального кодексу, розділ ІІ Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України № 658 від 06.08.2018, висновки Верховного Суду, викладені в постановах від 02.10.2018 у справі № 910/18036/17, від 23.10.2019 у справі № 917/1307/18, від 18.11.2019 у справі № 902/761/18, від 04.12.2019 у справі № 917/2101/17.

РЕЗУЛЬТАТ РОЗГЛЯДУ:

Рішенням Господарського суду Харківської області від 17.01.2025 у справі № 922/4002/24 позов задоволено повністю. Стягнуто з Управління житлово-комунального господарства та будівництва Лозівської міської ради Харківської області на користь Малого приватного підприємства "Агросервіс" 413 681,28 грн матеріальної шкоди.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 30.09.2025 рішення Господарського суду Харківської області від 17.01.2025 у справі № 922/4002/24 залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ:

Залишаючи без змін рішення суду першої інстанції, апеляційний господарський суд зауважив, що Верховний Суд в ході касаційного перегляду судових рішень неодноразово звертався загалом до категорії стандарту доказування та відзначав, що принцип змагальності забезпечує повноту дослідження обставин справи. Цей принцип передбачає покладання тягаря доказування на сторони. Одночасно цей принцип не передбачає обов`язку суду вважати доведеною та встановленою обставину, про яку сторона стверджує. Така обставина підлягає доказуванню таким чином, аби задовольнити, як правило, стандарт переваги більш вагомих доказів, тобто коли висновок про існування стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів видається більш вірогідним, ніж протилежний (постанови Касаційного господарського

суду у складі Верховного Суду від 02.10.2018 у справі № 910/18036/17, від 23.10.2019 у справі № 917/1307/18, від 18.11.2019 у справі № 902/761/18, від 04.12.2019 у справі № 917/2101/17).

Аналогічний стандарт доказування застосовано Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 18.03.2020 у справі № 129/1033/13-ц (провадження № 14-400цс19). Такий підхід узгоджується з судовою практикою Європейського суду з прав людини.

Таким чином, суд зобов`язаній надати оцінку кожному належному, допустимому та достовірному доказу, який міститься в матеріалах справи, а також визначити певну сукупність доказів, з урахуванням їх вірогідності та взаємного зв`язку, що дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування. Зазначена правова позиція щодо стандарту доказування викладена в постановах Верховного Суду у складі Касаційного господарського суду від 25.06.2020 у справі № 924/233/18, від 04.03.2021 у справі № 908/1879/17, від 18.04.2023 у справі № 909/952/21.

Апеляційним судом виснувано, що господарський суд першої інстанції на підставі належної оцінки сукупності наявних в матеріалах справи доказів дійшов правомірного висновку про наявність у спірних правовідносинах складу правопорушення, як підстави для покладення на відповідача відповідальності у вигляді відшкодування позивачеві завданої шкоди на спірну суму.

На Управління житлово-комунального господарства та будівництва Лозівської міської ради Харківської області як балансоутримувача було покладено обов’язок здійснювати загальні огляди міських зелених насаджень двічі на рік - навесні та восени. Дерево, яке впало на належний позивачу припаркований транспортний засіб належить Управлінню.

З урахуванням викладеного, господарський суд першої інстанції правомірно зазначив, що на відповідача як балансоутримувача об’єкта благоустрою, елементом якого є дерево, Законом України "Про благоустрій населених пунктів" та Правилами утримання зелених насаджень у населених пунктах України було покладено обов`язки щодо вжиття заходів з благоустрою на закріпленій за ним території зі здійснення контролю за належним станом дерев.

Натомість відповідачем не надано жодних доказів того, що він вчасно виконав заходи з благоустрою і не мав на своїй території пошкоджених дерев, адже доказів виконання свого обов`язку в порядку п. 12 Правил, щодо проведення обстеження об`єктів зелених насаджень на території міста, зокрема восени 2023 року, відповідачем суду не надано.

Розмір збитків, завданих позивачу внаслідок бездіяльності відповідача підтверджено висновком щодо вартості матеріального збитку заподіяного власнику колісного транспортного засобу №112/01-24.

Разом з цим, суд обґрунтовано відхилив доводи відповідача про те, що причиною падіння дерева є метеорологічне явище, а не аварійний стан дерева, пославшись на інформацію про погодні умови за даними метеорологічної

станції Лозова, наведеної в листі "Харківський РЦГМ" та інформацію про погодні умови, яка міститься у гідрометеорологічних бюлетенях Харківського РЦГМ, згідно яких у день падіння дерева на відповідній території мали місце погодні умови, які не є винятковими і зворотного відповідачем не доведено.

Докази того, що на території, де сталося падіння дерева, що пошкодило автомобіль позивача, було введено хоча б тимчасовий режим надзвичайного стану, в матеріалах справи відсутні.

За таких обставин, відповідачем не спростовані твердження та докази, надані позивачем про те, що падіння дерева пов`язане з неналежним виконанням відповідачем заходів з благоустрою щодо контролю за належним станом дерев, не надано достеменних доказів того, що падіння дерева відбулось внаслідок пориву вітру і не пов`язане з неналежним виконанням відповідачем заходів з благоустрою, а відтак відповідачем не доведено відсутності своєї вини, а тому саме він має відповідати за відшкодування шкоди, заподіяної позивачу внаслідок пошкодження автомобіля.

Враховуючи викладене, колегія суддів зазначила про відповідність чинному законодавству висновку суду першої інстанції про задоволення як обґрунтованих позовних вимог.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

До суду касаційної інстанції рішення не оскаржувались.

- **Відмовлено у задоволенні позовних вимог**

Стягнення майнової шкоди

*За змістом ч. 2 ст. 1166 ЦК України цивільне законодавство **в деліктних зобов`язаннях передбачає презумпцію вини заподіювача шкоди**, яка полягає в тому, що наявність вини заподіювача шкоди не підлягає доведенню позивачем, а **саме відповідач повинен довести, що в його діях відсутня вина** у заподіянні збитків.*

*Вимоги Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженого наказом Міністерства фінансів України 02.09.2014 за № 879 не поширюються на ФОП, тому обставини **залучення до проведення інвентаризації працівників ФОП та складання інвентаризаційних описів** за наслідками проведення інвентаризації лише цими працівниками, як і складання **актів про знищення майна**, не можуть свідчити про їх недостовірність та **не є підставою для неприйняття таких документів в якості доказів**.*

***У разі неможливості під час проведення незалежної оцінки майна**, з об'єктивних причин **проведення особистого огляду** оцінювачем **об'єкта** оцінки та наявності наданих замовником необхідних вихідних даних для проведення оцінки майна, **оцінювач має право провести оцінку без особистого огляду** із*

обов'язковим зазначенням про це у звіті про оцінку.

СПРАВА № 922/209/25

Господарський суд Харківської області розглянув справу №922/209/25 за позовом фізичної особи-підприємця до російської федерації в особі міністерства юстиції російської федерації про стягнення коштів.

ПРЕДМЕТ СПОРУ:

Стягнення з держави російська федерація в особі міністерства юстиції російської федерації на користь фізичної особи - підприємця майнової шкоди, заподіяної внаслідок військової агресії російської федерації проти України у розмірі 328 721 104,00 долари США, що за курсом НБУ станом на дату подачі позову становить 13 860 886 943,30 грн.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ:

Позивач є суб'єктом господарювання, що здійснює господарську діяльність в сфері виробництва фанери, дерев'яних плит і панелей, пшону, лісопильного та стругального виробництва, виробництво інших дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів, тощо і є співвласником єдиного майнового комплексу для деревообробки під торговою маркою "ОМІС", що розташований в смт. Шевченкове Куп'янського району Харківської області.

Крім того, співвласником вказаного майнового комплексу є ТОВ "Контакт - 2002", єдиним засновником та бенефіцарним власником, якого є позивач. На підставі договору від 13.11.2024 ТОВ "Контакт - 2002" передало (відступило) позивачу право вимоги відшкодування всієї майнової шкоди до боржника (держава російська федерація), спричиненої внаслідок її військової агресії проти України.

Відповідно Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України 22.12.2022 № 309, Шевченківська селищна територіальна громада в період з 24.02.2022 по 26.02.2022 віднесена до території активних бойових дій, з 26.02.2022 по 08.09.2022 до тимчасово окупованих російською федерацією територій України.

У березні 2022 року від місцевих жителів смт. Шевченкове позивачу стало відомо про захоплення та заволодіння його майном, майном належних йому виробничих підприємств озброєними військовослужбовцями збройних сил російської федерації, які здійснили викрадення всього майна підприємств. Зокрема, з нежитлових приміщень було вивезено всі меблі, офісне обладнання. З виробничих будівель вивезено верстати, виробничі лінії для деревообробки, лінії зрощування бруса, сушильні камери, викрадене обладнання для виготовлення плит МДФ виробництва германо-італійської фірми Imal-Ipan для його монтажу, вивезено понад 2164 куб.м. деревини, розукомплектовані та знищені залізничні шляхи, розукомплектовано та вивезено обладнання електричної підстанції.

Після деокупації смт. Шевченкове позивач також дізнався про руйнування та пошкодження нежитлових будівель належного йому виробничого підприємства внаслідок ракетно-артилерійських обстрілів та бомбардувань збройними силами російської федерації.

За заявою позивача про факт руйнування та пошкодження майна, спричиненого збройною агресією російської федерації, в Єдиному реєстрі досудових розслідувань було зареєстроване кримінальне провадження.

Посилаючись на те, що загальний розмір спричинених збитків внаслідок знищення та пошкодження майна у зв'язку із збройною агресією російської федерації становить 328 721 104,00 долари США, позивач звернувся до суду із даним позовом.

ОЦІНКА СУДУ:

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд виходив з того, що позивачем у справі не надано достатніх, належних та допустимих доказів, а також не доведено повний склад цивільного правопорушення, що є умовою та підставою для застосування до відповідача такого заходу відповідальності як відшкодування збитків. Суд дійшов висновку, що позивачем не надано доказів того, що розкрадання майна було здійснено саме військовослужбовцями збройних сил російської федерації; акти про знищення та пошкодження майна суб'єкта господарювання, на підставі яких здійснено списання майна, складені та підписані лише заінтересованими особами позивача; кримінальне провадження відкрито за заявою позивача та на даний час ще не закінчено, при цьому, відсутні докази того, що правоохоронними органами були вчинені дії для встановлення викладених у заяві фактів, зокрема, відсутні докази візуального обстеження пошкодженого майна та складання протоколу з цього приводу; з наданих звітів про незалежну оцінку вбачається, що натуральний огляд майна оцінювачем не проводився, тому вказані звіти не прийняті судом як належний доказ щодо визначення розміру збитків.

Законодавство, висновки Верховного Суду тощо, застосовані судом при ухваленні рішення: ст. ст. 11, 15, 16, 22, 1166 Цивільного кодексу України, ст. 73, ч. 1 ст. 74, статті 76-77, ч. 3 ст. 85, ст. 86 Господарського процесуального кодексу України, висновки Великої Палати Верховного Суду, викладені у постановах від 19.02.2020 у справі № 210/4458/15-ц, від 30.01.2020 у справі 287/167/18-ц, а також висновки Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ, викладені в ухвалі від 16.08.2017 у справі № 761/9437/15-ц.

РЕЗУЛЬТАТ РОЗГЛЯДУ:

Рішенням Господарського суду Харківської області від 09.06.2025 у справі № 922/209/25 у задоволенні позову фізичної особи-підприємця до російської федерації в особі міністерства юстиції російської федерації про стягнення коштів відмовлено.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 30.09.2025 рішення Господарського суду Харківської області від 09.06.2025 у справі

№922/209/25 скасовано. Прийнято нове рішення, яким позов фізичної особи - підприємця задоволено частково. Стягнуто з держави російська федерація в особі міністерства юстиції російської федерації на користь фізичної особи - підприємця майнову шкоду, заподіяну внаслідок військової агресії російської федерації проти України, у розмірі 13 802 031 416,58 грн, що еквівалентно 327 325 302 доларів США за офіційним курсом НБУ станом на 22.01.2025. В іншій частині позову відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ:

Скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний господарський суд зазначив, що станом на час розгляду цієї справи росія не виконала приписів (вимог) ані Резолюції Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1 від 02.03.2022, ані наказу Міжнародного суду ООН від 16.03.2022, та продовжує військову агресію проти України та військові злочини проти цивільного населення та цивільних об`єктів у порушення норм міжнародного права, зокрема Статуту ООН, Женевських Конвенцій 1949 року та Додаткового протоколу І 1977 року до них.

Звернення позивача до українського суду є єдиним розумно доступним засобом захисту права, позбавлення якого означало б позбавлення такого права взагалі, тобто заперечувало б саму сутність такого права.

Оскільки подія, яка стала підставою для вимог про відшкодування збитків, мала місце на території України, то застосовним матеріальним законом при розгляді даного спору є матеріальний закон України.

Зі змісту ч. 2 ст. 1166 ЦК України вбачається, що цивільне законодавство в деліктних зобов`язаннях передбачає презумпцію вини заподіювача шкоди, яка полягає в тому, що наявність вини заподіювача шкоди не підлягає доведенню позивачем, а саме відповідач повинен довести, що в його діях відсутня вина у заподіянні збитків.

Колегією суддів зазначено, що позивачем на підтвердження розміру завданих відповідачем збитків надані, зокрема, інвентаризаційні описи, акти про знищення та пошкодження майна суб’єкта господарювання від 16.09.2022 року та від 14.11.2024.

Наказом Міністерства фінансів України №879 від 02.09.2014 затверджено Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань, яке визначає порядок проведення інвентаризації активів і зобов’язань та оформлення її результатів. Положення застосовується юридичними особами, створеними відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, а також представництвами іноземних суб’єктів господарської діяльності (далі - підприємства).

Для проведення інвентаризації на підприємстві розпорядчим документом керівника підприємства створюється інвентаризаційна комісія з представників апарату управління підприємства, бухгалтерської служби (представників аудиторської фірми, централізованої бухгалтерії, суб’єкта підприємницької діяльності - фізичної особи, яка здійснює ведення бухгалтерського обліку на підприємстві на договірних засадах) та досвідчених працівників підприємства, які знають об’єкт інвентаризації, ціни та первинний облік (інженери, технологи,

механіки, виконавці робіт, товарознавці, економісти, бухгалтери). Інвентаризаційну комісію очолює керівник підприємства (його заступник) або керівник структурного підрозділу підприємства, уповноважений керівником підприємства (п.1 розділ 2 Положення).

Отже, вимоги Положення не поширюються на ФОП. Водночас колегія суддів враховує, що проведення інвентаризації для ФОП взагалі не передбачено, як і складання інвентаризаційних документів.

Тому обставини залучення до проведення інвентаризації працівників ФОП та складання інвентаризаційних описів за наслідками проведення інвентаризації лише цими працівниками, як і складання актів про знищення майна, не можуть свідчити про їх недостовірність та не є підставою для не прийняття таких документів в якості доказів.

Проаналізувавши норми Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затвердженого Постановою КМУ від 20.03.2022 №326, Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв’язку із збройною агресією російської федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності, затвердженої наказом Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 за № 3904/1223, положення ст. 9 Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні", та Національного стандарту № 1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав", затвердженого постановою КМУ від 10.03.2003 № 1440, колегією суддів апеляційного суду зазначено, що у разі неможливості з об’єктивних причин проведення особистого огляду оцінювачем об’єкта оцінки та наявності наданих замовником необхідних вихідних даних для проведення оцінки майна оцінювач має право провести оцінку без особистого огляду із обов’язковим зазначенням про це у звіті про оцінку.

Як вбачається з матеріалів справи, на підтвердження реального розміру збитків позивачем було додано до матеріалів справи звіти складені суб`єктом оціночної діяльності – ФОП Нефьодовим О.В. про незалежну оцінку справедливої (в правовому контексті) вартості реальних збитків, що (внаслідок збройної агресії російської федерації) завдані нерухомого майну і земельним поліпшенням, які використовувались в єдиному майновому комплексі для деревообробки під торговою маркою "ОМІС", що належить ТОВ "Контакт - 2002" (звіт 4/4-3) та ФОП (позивачу) (звіт 4/4-1), та знаходились за трьома суміжними адресами. Відповідно до звіту № 4/4-3 справедлива вартість станом на 12.11.2024 становить 1 395 802 долари США, що дорівнює 57 643 971 грн за курсом 41,2981 грн. Згідно зі звітом № 4/4-1 справедлива вартість станом на 12.11.2024 становить 327 325 302 долари США, що дорівнює 13 517 913 055 грн за курсом 41,2981 грн.

Дослідивши надані до матеріалів справи звіт № 4/4-1 від 12.11.2024 про оцінку реальних збитків, колегія суддів дійшла висновку, що він є належним та

допустимим доказом, його правильність не викликає сумнівів, він не містить розбіжностей і відповідає вимогам чинного законодавства, в тому числі, стосовно критеріїв повноти, ясності, обґрунтованості. Заперечення відповідача проти результатів оцінки розміру реальних збитків позивача в матеріалах справи відсутні.

Отже, надаючи оцінку розміру доведених матеріалами справи реальних збитків, колегія суддів дійшла висновку про їх доведеність в сумі 327 325 302 доларів США за курсом 41,2981 грн станом на дату оцінки, та скасування у зв'язку із цим рішення суду першої інстанції.

Стосовно заявлених до стягнення суми реальних збитків завданих ТОВ "Контакт -2002", які відповідно до звіту № 4/4-3 станом на 12.11.2024 становлять 1 395 802 долари США, що дорівнює 57 643 971 грн за курсом 41,2981 грн., колегія суддів зазначила, що сутність договору відступлення права вимоги полягає у домовленості про те, що у конкретному договірному зобов`язанні первісний кредитор замінюється на нового кредитора, який за відступленою вимогою набуває обсяг прав, визначений для первісного кредитора договором, за яким виникло таке зобов`язання.

Проте, в даному випадку предметом договору відступлення права вимоги є відшкодування майнової шкоди до боржника (збитків), яке, по-перше, станом на момент укладання договору не існувало, оскільки реальність і розмір збитків не було встановлено, та відповідно обов'язок сплатити грошові кошти виник би з моменту набрання рішенням суду законної сили; по-друге, право вимоги може відступатися щодо конкретних зобов'язань, які виникають на підставі договору, рішення суду.

У зв'язку з цим, колегія суддів не знайшла підстав для задоволення позовних вимог в частині стягнення 1 395 802,00 доларів США, що дорівнює 57 643 971,00 грн за курсом станом на 12.11.2024.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

До суду касаційної інстанції рішення не оскаржувались.

СПРАВИ У СПОРАХ ЩОДО ВИЗНАННЯ НЕЗАКОННИМ ТА СКАСУВАННЯ РІШЕННЯ

- **Відмовлено у задоволенні позовних вимог**

Визнання незаконним та скасування рішення

Розрахунок вартості недоврахованої електроенергії *на підставі некоректних даних є безумовною підставою (навіть єдиною) для визнання рішення енергопостачальника незаконним. Отже, у випадку, коли особа фактично заперечує правильність розрахунку недоврахованої електричної енергії, посилаючись на застосування неналежних вихідних даних (зокрема,*

коефіцієнтів чи інших параметрів), ***суд зобов'язаний*** *надати належну оцінку цим доводам та* ***перевірити правильність проведеного розрахунку****.*

Визначення сили струму для розрахунку обсягу вартості необлікованої електричної енергії виходячи з сили струму навантаження електроустановки при включенні всіх наявних на об'єкті споживача струмоприймачів на максимальну потужність на підставі показів відповідних засобів вимірювальної техніки можливе лише за згодою сторін, тобто споживача й ОСР (оператора систем розподілу).

За відсутності такої згоди, є правомірним здійснення розрахунку відповідно до пункту 8.4.12 ПРРЕЕ *– з використанням показника найменшого допустимого струму, що може протікати* ***через поперечну площу перерізу*** *проводів (кабелів),* ***застосованих у схемі самовільного підключення*** *до електричної мережі.*

СПРАВА № 922/4789/24

Господарський суд Харківської області розглянув справу № 922/4789/24 за позовом ФОП до АТ "Харківобленерго" про визнання незаконним та скасування рішення.

ПРЕДМЕТ СПОРУ:

Визнання незаконним та скасування рішення АТ "Харківобленерго" про нарахування обсягу та вартості необлікованої електричної енергії ФОП, яке оформлене протоколом від 25.06.2024 № 121876 засідання комісії з розгляду акту про порушення Правил роздрібного ринку електричної енергії №121876 від 24.01.2023.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ:

Позивач ФОП здійснює підприємницьку діяльність по об'єкту: торгівельний павільйон (адреса 1).

У січні 2023 представниками Салтівського РРЕ АТ "Харківобленерго" було проведено технічну перевірку зазначеного торгівельного павільйону, в результаті якої виявлено порушення, що стали підставою для складення відповідного Акту про порушення №121876 від 24.01.2023 згідно з яким виявлено таке:

- порушено облік електричної енергії: Правил роздрібного ринку електричної енергії підпункту 6 пункту 8.4.2 самовільне підключення струмоприймачів до електричної мережі оператора системи розподілу з порушенням схеми обліку (без укладання відповідного договору) шляхом підключення від ВП 816;

- споживач не надав паспортні дані всіх струмоприймачів, а також відмовився включити всі струмоприймачі на повне навантаження (пункт 5 Акту про порушення);

- самовільне підключення виконано споживачем неприховано (пункт 6 Акту про порушення);

- торгівельний павільйон відключено від електроживлення;

- самовільне підключення демонтовано;

- вилучено зразок кабелю АВВГ 2х10 мм2 та запаковано у сейф-пакет №11580950.

Акт підписаний представниками відповідача, що проводили перевірку та споживачем і до нього додано Акт технічної перевірки №003403 від 24.01.2023, фотофіксація.

25.06.2024 на засіданні комісії АТ "Харківобленерго" Салтівський РРЕЕ у присутності споживача – позивача розглянуто Акт про порушення №121876 від 24.01.2023, що оформлено протоколом №121876, Акт технічної перевірки та заміни розрахункових засобів обліку до 1 кВ №003403 від 24.01.2023, фото та відеофіксація. За результатами засідання комісією прийнято відповідне рішення, в якому зокрема зазначено таке:

1. Порушення, вказане в акті №121876 від 24.01.2023, відповідає підпункту 6 пункту 8.4.2. Правил роздрібного ринку електричної енергії.

2. Розрахунок обсягу та вартості необлікованої електричної енергії провести згідно з главою 8.4. Правил роздрібного ринку електричної енергії за період з 24.01.2022 по 23.01.2023, у кількості календарних днів у дванадцяти календарних місяців, виходячи з: 1) перерізу проводів (кабелів) АВВГ 2х10 мм2, розрахована потужність складає 9,9 кВт; 2) тривалості роботи обладнання протягом доби: 12 годин; 3)відповідних коефіцієнтів, та/або часу використання самовільного підключення згідно з Правилами роздрібного ринку електричної енергії вказаних в розрахунку.

Обсяг та вартість необлікованої електричної енергії складає: 43356 кВт-год на суму 246.064,12 грн (в т. ч. ПДВ).

Споживач у протоколі письмово зазначив, що з рішенням не згоден, незаконне підключення не здійснювалось, даний МАФ був переданий в такому стані.

Позовні вимоги обґрунтовані недоведеністю підстав для притягнення позивача до відповідальності за самовільне підключення струмоприймачів до електричної мережі та неправомірністю проведеного розрахунку вартості необлікованої електричної енергії.

ОЦІНКА СУДУ:

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд виходив з правомірності нарахування вартості необлікованої електричної енергії згідно з главою 8.4 Правил роздрібного ринку електричної енергії, затверджених постановою НКРЕКП від 14.03.2018 №312 (надалі – ПРРЕЕ/Правила) з огляду на документально встановлене та підтверджене порушення позивачем, як споживачем, ПРРЕЕ, а саме самовільне підключення струмоприймачів до електричної мережі оператора системи розподілу з порушенням схеми обліку (без укладання відповідного договору) шляхом підключення електропроводів відгалуження 0,2 кВт від ВП 816, АТ "Харківобленерго".

Відповідно до договорів про надання послуг з розподілу (передачі) електричної енергії, що укладаються зі споживачем та електропостачальником відповідно до ПРРЕЕ, оператор системи передачі згідно з Кодексом системи

передачі та оператори систем розподілу згідно з Кодексом систем розподілу (КСР) здійснюють, відповідно, передачу та розподіл електричної енергії на роздрібному ринку в точку розподілу до електроустановки споживача на території діяльності відповідного оператора системи.

Форма заяви на укладення договору про надання послуг з розподілу електричної енергії розробляється ОСР (оператор систем розподілу), бланк якої надається заявнику на його запит, а також розміщується на власному вебсайті (пп. 11.3.3 та 11.3.4 глави 11.3 розділу XI КСР).

Тобто, заявники приєднуються до публічного договору - Договору споживача з розподілу, дотримуючись відповідного порядку його укладання, надавши всі необхідні документи, передбачені п. 2.1.8 глави 2.1 розділу II Правил, а саме: 1) заяву про укладення відповідного договору із зазначенням місцезнаходження об`єкта та реквізитів заявника та наявності чинного паспорта точки розподілу; 2) для юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців: витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань (далі - ЄДР), роздрукований із мережі Інтернет, або копію довідки, або копію виписки з ЄДР; 3) копію документа, яким визначено право власності чи користування на об`єкт (приміщення), або копію документа, що підтверджує право власності чи користування на земельну ділянку або її частину (у разі відсутності на відповідній земельній ділянці об`єкта), право на розміщення електроустановок на території здійснення господарської діяльності з розподілу електричної енергії (у разі відсутності об`єкта споживача); 4) копію документа про підтвердження повноважень особи на укладення договору (витяг з установчого документа про повноваження керівника (для юридичних осіб), копію довіреності, виданої в установленому порядку, тощо), за необхідності; 5) копію декларації (повідомлення) про початок виконання будівельних робіт або дозволу на виконання будівельних робіт (для укладення договору споживача про надання послуг з розподілу (передачі) та постачання електричної енергії на будівельні майданчики, у разі якщо наявність такого дозволу є обов`язковою або зазначені документи вимагаються законодавством у сфері містобудування) та/або у визначених законодавством випадках, копію декларації про готовність об`єкта до експлуатації або сертифіката (для новозбудованих та реконструйованих електроустановок); 6) довідку про обсяги очікуваного споживання електроенергії окремо за кожною площадкою вимірювання споживача (крім побутових споживачів).

Як стверджує відповідач, документів, передбачених п. 2.1.8 глави 2.1 розділу II Правил не надходило, договір про надання послуг з розподілу електричної енергії з ФОП (позивачем) не укладався, що є порушенням Закону України "Про ринок електричної енергії", КСР та Правил.

Матеріали справи також не містять доказів надсилання ФОП всіх необхідних документів на адресу АТ "Харківобленерго", які передбачені Правилами.

Також матеріали справи не містять доказів існування між сторонами договірних відносин, що спростовують твердження позивача про їх існування та законне споживання електричної енергії.

Щодо правомірності нарахування вартості необлікованої електричної енергії, то відповідно до вимог пункту 1.1.2. ПРРЕЕ відмова в доступі до об`єкта споживача - це дії та/або бездіяльність споживача (власника або користувача об`єкта споживача) та/або власника, користувача земельної ділянки, на якій розташований/розміщений об`єкт споживача, внаслідок яких створюються перешкоди представникам електропостачальника, оператора системи розподілу (передачі) щодо виконання своїх функцій, передбачених цими Правилами, що засвідчується відповідним актом про недопуск.

У п. 5 акту про порушення зазначено, що споживач відмовився підключити всі струмоприймачі на повну потужність, та відмовився надати паспортні дані всіх струмоприймачів. Як вже зазначалось судом, вищезазначений акт про порушення було підписано без зауважень позивачем.

Визначення сили струму, виходячи з сили струму навантаження електроустановки при включенні всіх наявних на об`єкті споживача струмоприймачів на максимальну потужність на підставі показів відповідних засобів вимірювальної техніки у даному випаду не уявляється можливим, оскільки як випливає зі змісту складеного акту споживач відмовився підключати всі наявні струмоприймачі та надавати їх паспортні дані.

Тому такі дані відсутні, що підтверджується підписом споживача в акті про порушення та його особистим записом в акті про порушення про відсутність зауважень до складеного акта.

Крім того, визначення сили струму для розрахунку, виходячи з сили струму навантаження електроустановки при включенні всіх наявних на об`єкті споживача струмоприймачів на максимальну потужність на підставі показів відповідних засобів вимірювальної техніки можливе лише за згодою сторін, тобто споживача і ОСР.

Враховуючи зазначене, розрахунок АТ "Харківобленерго" виконано правомірно, а саме у відповідності до п. 8.4.12. Правил з найменшого допустимого струму, який може протікати через поперечну площу перерізу проводів (кабелів), що використані у схемі самовільного підключення до електричної мережі, згідно з главою 1.3 ПУЕ.

Щодо доводів позивача про проведення засідання комісії з простроченням строку, унормованого абз. 7 п. 8.2.6 ПРРЕЕ, то вони спростовуються наступним.

Пунктом 1 постанови НКРЕКП "Про врегулювання деяких питань на роздрібному ринку електричної енергії у період дії в Україні воєнного стану" № 393 від 20.04.2022 визначено оператору системи передачі та операторам систем розподілу (далі - оператор системи) призупинити на період дії в Україні воєнного стану проведення засідань комісій з розгляду актів про порушення, складених на територіях, на яких ведуться бойові дії та/або на тимчасово окупованих територіях, крім випадків проведення засідання комісії з розгляду

акта про порушення за взаємною згодою оператора системи та споживача, у тому числі із застосування дистанційних засобів комунікації та передачі даних.

Відповідно до п. 7 цієї постанови строки, визначені абзацами шостим та сьомим пункту 8.2.6 глави 8.2 розділу VIII Правил роздрібного ринку електричної енергії, затверджених постановою НКРЕКП від 14 березня 2018 року № 312, зупиняються на час дії цієї постанови.

Водночас у пункті 1 постанови НКРЕКП 20.04.2022 № 393 наведено виняток, відповідно до якого оператору системи передачі та операторам систем розподілу дозволено проведення засідань комісій з розгляду актів про порушення.

Товариством повідомлено позивача щодо проведення засідання комісії, шляхом підписання 05.06.2024 повідомлення про засідання комісії з розгляду актів про порушення (вихідний № 56 РРЕ.19-1163). Позивач скористався своїм правом та був присутнім на засіданні комісії.

Судом враховано, що і станом на момент проведення засідання комісії з розгляду акта про порушення Харківська міська територіальна громада відповідно до розділу 1 Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією № 309 із назвою "Території, на яких ведуться (велися) бойові дії", належала до територій, на яких ведуться (велися) бойові дії, тобто територій, які передбачені пунктом 1 постанови НКРЕКП від 20.04.2022 № 393.

З урахуванням викладеного, приписи пункту 1 постанови НКРЕКП від 20.04.2022 № 393 "Про врегулювання деяких питань на роздрібному ринку електричної енергії у період дії в Україні воєнного стану" підлягають застосуванню та поширюються на спірні правовідносини. Аналогічний висновок викладений в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 25.06.2024 року у справі №922/5008/23.

Отже, вищезазначені норми законодавства та обставини спростовують твердження позивача щодо порушення строків розгляду Акту про порушення, встановлені п. 8.2.6. Правил, які на думку позивача, прямо пов`язують факт дійсності/недійсності Акту.

Таким чином, у спірних правовідносинах відповідач діяв у порядку та відповідно до приписів чинних норм права.

Щодо посилань позивача на постанову Верховного Суду від 21.12.2021 у справі № 917/393/21, судом зазначено, що змістовий критерій зазначеної справи інший та спростовує подібність спірних правовідносин.

Законодавство, висновки Верховного Суду тощо, застосовані судом при ухваленні рішення: ч. 1 ст. 4, ч. 3 ст. 58, ст. 77 Закону України "Про ринок електричної енергії", п. 1.1.1, п. 1.1.2., п. 2.1.8, п. 5.5.5, п. 8.4.2, п. 8.4.12 Правил роздрібного ринку електричної енергії, затверджених постановою НКРЕКП від 14.03.2018 № 312, п. 1, п. 7 постанови НКРЕКП "Про врегулювання деяких питань на роздрібному ринку електричної енергії у період дії в Україні воєнного стану" №393 від 20.04.2022, Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією,

затверджений Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 №309, ст. 5 Цивільного кодексу України, ст. 58 Конституції України, частини 2-3 ст. 13, статті 73-74, ч. 1 ст. 79, ст. 86 Господарського процесуального кодексу України, Рішення Конституційного Суду України від 09.02.1999 № 1-рп/99 та від 13.05.1997 № 1-зп, висновки Верховного Суду, викладені у постанові від 25.06.2024 у справі №922/5008/23.

РЕЗУЛЬТАТ РОЗГЛЯДУ:

Рішенням Господарського суду Харківської області від 01.04.2025 у справі №922/4789/24 за позовом ФОП до АТ "Харківобленерго" про визнання незаконним та скасування рішення, у задоволенні позову відмовлено.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 04.06.2025 рішення Господарського суду Харківської області від 01.04.2025 у справі №922/4789/24 залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ:

Залишаючи без змін рішення суду першої інстанції, апеляційний суд погодився з висновком суду першої інстанції про правомірність нарахування відповідачем вартості необлікованої електричної енергії згідно з главою 8.4 ПРРЕЕ, з огляду на документально встановлене та підтверджене порушення позивачем, як споживачем, ПРРЕЕ, а саме самовільне підключення струмоприймачів до електричної мережі оператора системи розподілу з порушенням схеми обліку (без укладання відповідного договору) шляхом підключення електропроводів відгалуження 0,2 кВт від ВП 816, АТ "Харківобленерго".

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 13.08.2025 постанову Східного апеляційного господарського суду від 04.06.2025 та рішення Господарського суду Харківської області від 01.04.2025 у справі № 922/4789/24 залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ:

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, Верховним Судом зазначено про те, що оскільки ПРРЕЕ встановлюють різні види порушень, кожен із яких має власний склад та характерні ознаки, це зумовлює і відмінність у порядку їх фіксування, а також у змісті відомостей, які підлягають відображенню в акті про порушення. Інакше кажучи, обсяг і характер інформації, що вноситься до акту, визначається специфікою конкретного виду порушення, передбаченого ПРРЕЕ.

Відповідно до пункту 8.4.2. ПРРЕЕ, визначення обсягу та вартості необлікованої електричної енергії здійснюється оператором системи на підставі акта про порушення, складеного у порядку, визначеному цими Правилами, у разі виявлення такого порушення як самовільне підключення електроустановок, струмоприймачів або електропроводки до електричної мережі оператора системи з порушенням схеми обліку.

Судами встановлено, що в акті від 24.01.2023 №121876 міститься посилання на пункт 8.2.4. ПРРЕЕ, та чітко вказано зміст виявленого порушення – самовільне підключення струмоприймачів до електричної мережі оператора системи розподілу з порушенням схеми обліку (без укладання відповідного договору), що свідчить про віднесення вказаного порушення до підпункту 6 пункту 8.4.2. ПРРЕЕ.

Також під час розгляду справи проаналізовано зміст Акту про порушення та зазначено, що ньому вказано всі необхідні вихідні дані для розрахунку необлікованої електричної енергії, схема електроживлення споживача (схема порушення) та її графічне зображення із позначенням місця самовільного підключення на схемі точкою (що є графічно правильним при складанні принципових електричних схем); вказані дані про засоби вимірювальної техніки, за допомогою яких здійснювалась перевірка. Всі графи та рядки в акті заповнені без прогалин. У пункті 5 акту зазначено, що представник споживача не надав паспортні дані всіх наявних струмоприймачів, а також відмовився включити всі струймоприймачі на повне навантаження. З огляду на встановлення вищенаведених обставин, представники оператора системи виконали вимоги ПРРЕЕ щодо виявлення та зазначення в акті місця самовільного підключення до відповідних мереж та позначення його на схемі, а також зазначення усіх необхідних параметрів. Акт підписано Позивачем, зауваження до складання акту у ФОП (позивача) відсутні, про що зазначено в Акті про порушення.

У зв'язку з чим суди виснували, що текст складеного відповідачем Акту про порушення дає можливість ідентифікувати порушення споживачем підпункту 6 пункту 8.4.2., не призводить до його подвійного тлумачення в розрізі кваліфікації виявленого порушення, та, відповідно, відсутні підстави вважати акт таким, що містить недоліки.

При цьому, судами враховано, що визначення сили струму, виходячи з сили струму навантаження електроустановки при включенні всіх наявних на об'єкті споживача струмоприймачів на максимальну потужність на підставі показів відповідних засобів вимірювальної техніки у даному випаду не уявлялося можливим, оскільки зі змісту складеного акту про порушення вбачається, що споживач відмовився підключати всі наявні струмоприймачі та надавати їх паспортні дані.

Тобто, суди встановили, що такий порядок фіксування відповідного виду порушення ПРРЕЕ у вигляді самовільного підключення струмоприймачів до електричної мережі оператора системи розподілу, з порушенням схеми обліку (без укладання відповідного договору) узгоджується з вимогами законодавства, відповідає фактичним обставинам справи, а відтак відображена в акті інформація є належною, повною та достатньою як для констатації самого факту порушення, так і для здійснення нарахування вартості необлікованої електричної енергії відповідно до приписів глави 8.4. ПРРЕЕ.

Аналізуючи наведені скаржником постанови Верховного Суду в контексті доводів про відмінність порядку фіксування відповідного виду порушення та

його кваліфікації за ПРРЕЕ, Судом зазначено, що у справі №912/1133/21, на яку посилається скаржник у касаційній скарзі, предметом позову були вимоги про визнання недійсним рішення комісії з розгляду актів про порушення пунктів ПРРЕЕ, а кваліфікація порушення здійснювалася як самовільне підключення електроустановки до електричної мережі, що не є власністю оператора системи розподілу, поза розрахунковим засобом обліку електроенергії, який встановлений у споживача з порушенням схеми обліку, передбачене підпунктом 7 пункту 8.4.2. ПРРЕЕ. Натомість у справі, що переглядається, зафіксовано інший склад порушення — самовільне підключення струмоприймачів до електричної мережі оператора системи розподілу з порушенням схеми обліку (без укладання відповідного договору), що прямо віднесено до підпункту 6 пункту 8.4.2. ПРРЕЕ.

Отже, йдеться про різні за змістом склади порушень, що обумовлює відмінність як у порядку їх виявлення, фіксування, так і в юридичній кваліфікації. За таких умов, висновки Верховного Суду, викладені у постанові у справі № 912/1133/21, не можуть бути застосовані як релевантні у цьому спорі, оскільки вони ґрунтувалися на правовій оцінці іншого виду порушення та інших фактичних обставин.

Зазначене стосується й посилань скаржника на висновки, викладені у справах від 21.12.2021 у справі №917/393/21, від 02.08.2021 у справі №923/171/20.

Так, за обставинами спору у справі №917/393/21 між сторонами існували договірні правовідносини, а кваліфікація порушення ґрунтувалася на факті використання споживачем пристрою випромінювання електромагнітних полів, унаслідок чого фактично спожита електрична енергія не враховувалася засобами обліку.

У справі №923/171/20 також між сторонами були укладені договірні правовідносини, а суть виявленого порушення полягала у вчиненні споживачем дій, які призвели до зміни показів приладів обліку.

На відміну від наведених справ, у спорі, що переглядається, зафіксоване інше порушення, а відтак фактичні обставини, склад правопорушення та його правова кваліфікація у наведених скаржником справах і у справі, яка розглядається, є різними, що унеможливлює їх ототожнення.

З огляду на це, висновки, сформульовані у зазначених постановах Верховного Суду, не можуть бути враховані як релевантні у цьому спорі, оскільки вони стосуються відмінних обставин спору.

У зв’язку з цим аргументи скаржника про помилковість висновків судів попередніх інстанцій щодо належності фіксації виявленого порушення та правильності його кваліфікації, заявлені на підставі пункту 1 частини другої статті 287 ГПК України, не знайшли свого підтвердження під час касаційного перегляду.

Також, заперечуючи висновки судів попередніх інстанцій, скаржник наполягав на необґрунтованості висновків судів в частині перевірки правильності здійсненого розрахунку, оскільки, на його переконання, вони не

врахували доводів щодо застосування при визначенні вартості необлікованої електричної енергії неналежних вихідних даних, у тому числі коефіцієнтів. Використання таких даних, як стверджує скаржник, ставить під сумнів належність проведених розрахунків і, відповідно, правомірність висновків судів.

Верховний Суд у постановах від 10.04.2018 у справі №906/585/18, від 01.11.2019 у справі №922/2992/18, на які звертає увагу скаржник висловив правову позицію згідно якої розрахунок вартості недоврахованої електроенергії на підставі некоректних даних є безумовною підставою (навіть єдиною) для визнання рішення енергопостачальника незаконним.

Отже, у випадку, коли особа фактично заперечує правильність розрахунку недоврахованої електричної енергії, посилаючись на застосування неналежних вихідних даних (зокрема, коефіцієнтів чи інших параметрів), суд зобов'язаний надати належну оцінку цим доводам та перевірити правильність проведеного розрахунку.

Під час перегляду справи суди попередніх інстанцій врахували, що визначення, сили струму для розрахунку, виходячи з сили струму навантаження електроустановки при включенні всіх наявних на об'єкті споживача струмоприймачів на максимальну потужність на підставі показів відповідних засобів вимірювальної техніки можливе лише за згодою сторін, тобто споживача й ОСР.

Урахувавши відсутність такої згоди, суди дійшли висновку про правомірність здійснення АТ "Харківобленерго" розрахунку відповідно до пункту 8.4.12 ПРРЕЕ, а саме – з використанням показника найменшого допустимого струму, що може протікати через поперечну площу перерізу проводів (кабелів), застосованих у схемі самовільного підключення до електричної мережі. За позицією судів, розрахунок здійснено з дотриманням приписів глави 1.3 ПУЕ та з належним застосуванням відповідних коефіцієнтів.

Скаржник, заперечуючи правильність розрахунку, стверджує, що відповідач використав для нього показник потужності 9,9 кВт (Р), тоді як формула, закріплена у пункті 8.4.12. ПРРЕЕ, оперує іншим показником – силою струму (І). За позицією позивача застосування такого підходу є некоректним і спотворює результат обчислення обсягу та вартості необлікованої електроенергії.

Верховний Суд визнав наведені аргументи скаржника необґрунтованими з огляду на таке.

Відповідно до пункту 8.4.12. ПРРЕЕ у разі виявлення у непобутового споживача порушень, зазначених у підпунктах 6 - 8 пункту 8.4.2. цієї глави, величина розрахункового добового обсягу споживання електричної енергії через проводи (кабелі), якими здійснене самовільне підключення (W доб.с.п., кВт·год), розраховується за формулою W доб.с.п. = Р с.п. * t вик.с.п., де Р с.п. - це потужність самовільного підключення (кВт), що розраховується за формулами у разі підключення до однієї фази – Р с.п. = І * U ном.фаз. * косинус кута між фазною напругою U фаз та струмом навантаження, який протікає тією

самою фазою, у разі підключення до трьох фаз, а у разі підключення до трьох фаз – P с.п. = 3 * I * U ном.фаз. * косинус кута між фазною напругою U фаз та струмом навантаження, який протікає тією самою фазою, у разі підключення до трьох фаз, а t вик.с.п.- це час використання самовільного підключення протягом доби (приймається рівним 12 год/добу).

Поперечна площа перерізу проводів (кабелів), що використані у схемі самовільного підключення до електричної мережі, визначається на підставі показів відповідних засобів вимірювальної техніки, повірених у терміни, передбачені законодавством у сфері метрології.

Комутаційні апарати, що задіяні у схемі самовільного підключення до електричної мережі, можуть вилучатися оператором системи для направлення їх на експертизу для встановлення фактичної сили струму їх спрацювання, про що зазначається в акті про порушення.

Отже, при здійсненні розрахунку вартості необлікованої електричної енергії відповідно до приписів до пункту 8.4.12. ПРРЕЕ базовим показником є Р (потужність) самовільного підключення (кВт), тоді як І (сила струму) використовується виключно як елемент формули для визначення величини Р (потужності).

У зв’язку з цим розрахунок вартості необлікованої електричної енергії, проведений відповідачем, здійснено відповідно до положень ПРРЕЕ, з дотриманням передбаченої методики та із використанням належних вихідних даних, що підтверджує його правомірність.

З огляду на викладене, Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що розрахунок вартості необлікованої електричної енергії здійснено з дотриманням положень ПРРЕЕ та відповідно до визначеної нормативної методики.

СПРАВИ У СПОРАХ ЩОДО ЗВІЛЬНЕННЯ МАЙНА З-ПІД АРЕШТУ

- **Закрито провадження у справі**

Звільнення майна з-під арешту

Вирішення питання про юрисдикційність спору залежить від того, чи виступає фізична особа - сторона у відповідних правовідносинах - як суб`єкт господарювання, та від визначення цих правовідносин як господарських.

СПРАВА №922/1141/25

Господарський суд Харківської області розглянув справу №922/1141/25 за позовом ТОВ "ФК "Астер-Фінанс" до Харківської міської ради (відповідач-1) та відповідача-2 про звільнення майна з-під арешту.

ПРЕДМЕТ СПОРУ:

Звільнення з-під арешту нежитлової будівлі загальною площею 298 кв. м. у м. Харкові по вул. 1.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ:

За твердженням позивача, на підставі договору факторингу від 04.07.2024 №04/07/2024-1 він набув право вимоги за кредитним договором від 28.01.2008 №805/6/18/8-014, зобов'язання за яким забезпечені іпотекою нежитлової будівлі за договором іпотеки від 28.01.2008 №805/13/18-5/8-070, за яким іпотекодавцем виступила відповідач-2.

На підставі іпотечного застереження в зазначеному договорі іпотеки ТОВ "ФК "Астер-Фінанс", як іпотекодержатель, звернуло стягнення на предмет іпотеки та 27.11.2024 зареєструвало за собою право власності на нежитлову будівлю. Проте набуте позивачем нерухоме майно перебуває під арештом, накладеним за ухвалою суду у справі №640/16789/17 за позовом Харківської міської ради до відповідача-2 про стягнення безпідставно збережених коштів, що перешкоджає позивачу в реалізації своїх правомочностей власника майна.

ОЦІНКА СУДУ:

Закриваючи провадження у справі на підставі пункту 1 частини 1 статті 231 Господарського процесуального кодексу України (спір не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства), суд виходив з того, що правовідносини між позивачем та одним із відповідачів (відповідачем-2) ґрунтуються на іпотечному договорі, укладеному на забезпечення виконання кредитних зобов'язань фізичною особою і арешт на набуте позивачем від відповідачки-2 нежитлове приміщення також був накладений судом цивільної юрисдикції.

Ураховуючи суб'єктний склад та характер спірних правовідносин, даний спір не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства, а підвідомчий суду цивільної юрисдикції.

Суд також встановив, що відповідач-2 померла ще в 2023 році, тобто до пред'явлення позову у цій справі. Оскільки правовідносини, які виникли між сторонами спору (щодо прав на нерухоме майно), допускають правонаступництво, то відсутні підстави для закриття провадження в частині позовних вимог до відповідача-2 на підставі пункту 6 частини 1 статті 231 ГПК України.

Законодавство, висновки Верховного Суду тощо, застосовані судом при ухваленні рішення: ст. ст. 15, 16, 181 Цивільного кодексу України, ст. 2 та ч. 11 ст. 3 Господарського кодексу України, ст. 19 ЗК "Про міжнародні договори України", ч. 1 ст. 2, ст. 5, ст. 19, ст. 27, ст. 30, ст. 114 Цивільного процесуального кодексу України, ст. ст. 9, 55, 124, 125 Конституції України, п. 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Рішення Конституційного Суду України №2-рп/2007 від 12.06.2007, ч. 1 ст. 2, ч. 1 ст. 3, ст. 4, ч. 1 ст. 20, ч.1 ст. 41, ч. 1 ст. 45, ст. 169, п. 1 ч. 1, ч. 2 ст. 231 Господарського процесуального кодексу України, п. 4 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 30 березня 2012 року № 5 "Про практику застосування судами

законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин", висновки Верховного Суду, викладені у постанові від 10.04.2019 у справі № 638/1988/17 та від 03.08.2023 у справі №910/13049/22, висновки Великої Палати Верховного Суду, викладені у постановах від 04.07.2023 року у справі №686/20282/21, від 12.10.2022 у справі №183/4196/21, від 01.02.2022 у справі №910/5179/20, від 29.06.2021 у справі №916/2813/18, від 25.06.2019 у справі №904/1083/18, від 05.10.2022 у справі №922/1830/19, від 16.02.2021 у справі № 911/2390/18 (провадження № 12-73гс20), від 22.08.2018 у справі № 658/715/16, від 13.03.2019 у справі №815/615/16-ц, від 22.04.2019 у справі № 661/624/16-ц.

РЕЗУЛЬТАТ РОЗГЛЯДУ:

Ухвалою Господарського суду Харківської області від 20.05.2025 клопотання представника відповідача-1 про закриття провадження у справі №922/1141/25 (вх.№9859 від 22.04.2025) - задоволено. Закрито провадження у справі №922/1141/25 на підставі п.1 ч.1 ст. 231 Господарського процесуального кодексу України.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

Постановою Східного апеляційного господарського суду від 17.07.2025 ухвалу Господарського суду Харківської області від 20.05.2025 у справі №922/1141/25 залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ:

Залишаючи без змін рішення суду першої інстанції, апеляційний суд погодився з тим, що правовідносини між позивачем та одним із відповідачів ґрунтуються на іпотечному договорі, укладеному на забезпечення виконання кредитних зобов’язань фізичною особою і арешт на набуте позивачем від відповідачки-2 нежитлове приміщення також був накладений судом цивільної юрисдикції, а тому з урахуванням суб'єктного складу та характеру спірних правовідносин, даний спір не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства, а підвідомчий суду цивільної юрисдикції.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ:

Постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 22.10.2025 постанову Східного апеляційного господарського суду від 17.07.2025 і ухвалу Господарського суду Харківської області від 20.05.2025 у справі № 922/1141/25 залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ:

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, Верховним Судом зазначено, що критеріями відмежування справ цивільної юрисдикції від інших є, по-перше, наявність спору щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних особистих прав, свобод чи інтересів у цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносинах, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства, а по-друге, суб`єктний склад цього спору, в якому однією зі сторін є зазвичай фізична особа (стаття 19 Цивільного процесуального кодексу України).

Критеріями належності справи до господарського судочинства за загальними правилами є одночасно суб`єктний склад учасників спору та характер спірних правовідносин. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, в якому розглядається визначена категорія справ.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 03.07.2019 у справі № 916/1261/18 вказала, що вирішення питання про юрисдикційність спору залежить від того, чи виступає фізична особа - сторона у відповідних правовідносинах - як суб`єкт господарювання, та від визначення цих правовідносин як господарських.

З обставин цієї справи слідує, що ТОВ "ФК "Астер-Фінанс" заявило у ній вимогу про звільнення з-під арешту нежитлового приміщення, визначивши відповідачами Харківську міську раду та відповідача-2 зазначало, що арешт на нежитлове приміщення накладений за ухвалою суду у межах цивільного спору у справі №640/16789/17, сторонами якого є Харківська міська рада та відповідач-2. У свою чергу ТОВ "ФК "Астер-Фінанс" набуло право власності на спірне нежитлове приміщення в процедурі звернення стягнення на це майно за договором іпотеки від 28.01.2008 №805/13/18-5/8-070 від іпотекодавця відповідача-2.

Водночас суди попередніх інстанцій встановили, що відповідач-2 не має статусу підприємця та не діє у спірних правовідносинах як суб'єкт господарювання, а правовідносини між учасниками цього спору не є господарськими. Навпаки із позову ТОВ "ФК "Астер-Фінанс" вбачається, що позовна вимога звернута ним до відповідача-2 саме як до фізичної особи – іпотекодавця та сторони судового провадження (цивільної юрисдикції), у межах якого суд наклав арешт на нежитлове приміщення.

З урахуванням наведеного Верховний Суд погодився з висновками місцевого та апеляційного господарських судів про те, що спір, який виник між сторонами у цій справі, має розглядатися за правилами цивільного судочинства й ознак господарського немає.

Висновки:

За результатами проведеного аналізу встановлено, що у 2025 році, порівняно з 2024 роком, динаміка розгляду Господарським судом Харківської області справ та матеріалів у спорах щодо недоговірних зобов’язань характеризується поєднанням різноспрямованих, проте загалом врівноважених тенденцій.

З одного боку, спостерігається **зростання загального обсягу справ та матеріалів цієї категорії**, що надійшли до суду та перебували на розгляді (на 279 та 343 більше, ніж у 2024 році).

Водночас, у структурі надходжень в цій категорії простежується **зменшення кількості саме позовних справ** (207 у 2025 році проти 345 у 2024 році), що може вказувати на зміну характеру процесуальної активності

учасників — зокрема, на зростання частки матеріалів, пов’язаних із виконанням судових рішень, поданням заяв, скарг та інших процесуальних документів.

Попри такі структурні зміни, **кількість розглянутих справ залишилася практично незмінною** (300 у 2025 році проти 297 у 2024 році), що свідчить про стабільність результативності здійснення правосуддя у цій категорії спорів.

Окремої уваги заслуговує той факт, що в умовах **суттєвого зростання загального навантаження на суд** (збільшення надходжень на 5 468 справ та матеріалів і зростання кількості справ у провадженні на 5 232), суд зберіг не лише кількісні показники розгляду, а й забезпечив **позитивну динаміку у скороченні залишку нерозглянутих справ** у спорах щодо недоговірних зобов’язань (з 153 до 49).

Такий результат свідчить про ефективну організацію судового процесу, належний рівень управління навантаженням та здатність суду адаптуватися до зростаючого обсягу роботи без втрати якості та оперативності розгляду.

Аналіз структури розглянутих спорів підтверджує **стабільність ключових категорій**, серед яких переважають спори щодо повернення безпідставно набутого майна (коштів) та спори про відшкодування шкоди.

Зазначені категорії, як і у попередньому році, формують основу відповідної судової практики, що свідчить про усталений характер таких правовідносин.

Аналіз результатів розгляду справ (повернення позовних заяв, відмови у відкритті провадження, залишення без розгляду, закриття провадження) **не виявив суттєвих змін порівняно з 2024 роком**. Наявні коливання мають незначний, фактично статистично нейтральний характер та не впливають на загальну картину. Це дає підстави говорити як про збереження сталої процесуальної практики, яка характеризується передбачуваністю та послідовністю, так і про наявність типових процесуальних недоліків у діяльності учасників судового процесу.

Показники перегляду судових рішень також свідчать про **належний рівень якості судових актів**. Частка змінених/скасованих судових рішень серед розглянутих справ цієї категорії є відносно невисокою та становить 2,47% (як 26 від 1 051 справ), а відсутність випадків їх зміни чи скасування судом касаційної інстанції додатково підтверджує обґрунтованість прийнятих рішень і правильність застосування судом матеріальних та процесуальних норм.

Кількість змінених/скасованих судових рішень є значно меншою порівняно з кількістю рішень, залишених без змін (60), що також свідчить про переважно правильний і послідовний підхід Господарського суду Харківської області до вирішення цієї категорії спорів.

Стан залишку нерозглянутих справ та матеріалів на кінець року також має **позитивну тенденцію**. Його скорочення (49 проти 153 у 2024), разом із незначною часткою таких справ у загальній структурі нерозглянутих на кінець року (2,21% проти 6,2% у 2024), свідчить про відсутність системних затримок у розгляді та належний рівень ефективності здійснення правосуддя.

Збереження окремих зупинених проваджень, у тому числі з попередніх років, зумовлено об’єктивними факторами (необхідність проведення експертиз, очікування вирішення пов’язаних справ, встановлення правонаступників) і не свідчить про недоліки в організації судового процесу.

Узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що у 2025 році здійснення судочинства Господарським судом Харківської області у спорах щодо недоговірних зобов’язань відбувалося **на стабільно високому рівні**, із збереженням основних якісних і кількісних показників, притаманних попередньому періоду.

Попри істотне зростання загального навантаження та певні структурні зміни у характері надходжень, суд забезпечив ефективний, своєчасний та послідовний розгляд відповідної категорії спорів, що свідчить про **високий рівень організації роботи суду, професійність суддівського корпусу та здатність системи правосуддя адаптуватися до сучасних викликів**.

Виявлені зміни мають помірний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку діяльності суду, а наявні тенденції свідчать про **стабільність, передбачуваність та ефективність здійснення правосуддя** у досліджуваній категорії спорів.

Аналітичний відділ